

FACKEN
inom industrin

Ekonomiska bedömningar

Inför avtalsrörelsen 2007

Oktober 2006

Facken inom industrin (FI) är ett samarbetsorgan mellan de sex fackliga förbund inom industrin som omfattas av "Samarbetet om industriell utveckling och lönebildning" (Industriavtalet). De sex förbunden är Civilingenjörssförbundet, IF Metall, Sif, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Svenska Pappersindustriarbetareförbundet samt Skogs- och Träfacket. Dessutom deltar Grafiska fackförbundet Mediafacket i FI-samarbetet.

Ytterligare exemplar av denna rapport kan beställas på e-postadress: fi.kansli@fikansli.se eller av Anna Almqvist telefonnummer: 08-786 82 88. Rapporten finns även att hämta på www.fackeninomindustrin.se.

Förord

Sista mars 2007 och de närmaste månaderna därefter löper avtalen ut för i stort sett alla anställda inom industrin. De innebär att arbetsvillkor ska omförhandlas och löneökningar bestämmas för cirka 600 000 industrianställda. Under 2007 kommer också avtalen för större delen av alla anställda inom övriga sektorer på den svenska arbetsmarknaden att omförhandlas.

Med Industriavtalet tog parterna inom industrin ett gemensamt ansvar för lönebildningen inom industrin i Sverige. Industriavtalet ska bland annat främja industriell utveckling och konkurrenskraft för att därigenom skapa en grund för reallöneökningar och i övrigt goda villkor för de anställda. Den internationellt konkurrensutsatta sektorn, i vilken industrin i Sverige utgör kärnan, bör också ha en lönenormerande roll för resten av arbetsmarknaden i Sverige.

Facken inom industrins uppdrag är att se till att löntagarna får sin del av produktionsresultatet. Det ska ske utifrån målet om varaktigt ökade reallöner och vara förenligt med låg inflation, hög sysselsättning och bibehållen konkurrenskraft. Inflationsmålet, utvecklingen av industrins konkurrenskraft och sysselsättningsutvecklingen kan ses som lönebildningens restriktioner. Dispositionen i rapporten ”Ekonomiska bedömningar – inför avtalsrörelsen 2007” följer en indelning utifrån dessa restriktioner. Dessutom ägnas ett kapitel åt utvecklingen av löner och ett kapitel åt konjunkturläget.

Rapporten ”Ekonomiska bedömningar – inför avtalsrörelsen 2007” är ett av de underlag som förbunden i Facken inom industrin har att tillgå inför avtalsrörelsen 2007. Det finns också andra material som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2007. Industrins ekonomiska råd presenterade nyligen, på gemensamt uppdrag av parterna inom industrin, en annan rapport ”Inför 2007 års avtalsrörelse”. Nyligen har också Konjunkturinstitutet på regeringens uppdrag publicerat sin årliga lönebildningsrapport. Andra fackliga organisationer och arbetsgivarorganisationer presenterar ytterligare underlag.

Ansvariga för innehållet i denna rapport är den arbetsgrupp inom Facken inom industrins ekonomgrupp som tagit fram rapporten. I arbetsgruppen har ingått Erik Adolfsson, IF Metall, Tobias Brännemo, Facken inom industrin, Thomas Carlén, Sif, Torbjörn Dalin, Skogs- och Träfacket, Gösta Karlsson, Sif, och Göran Nilsson, Facken inom industrin.

*Göran Nilsson
Kanslichef
Facken inom industrin*

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inflation	7
Prisutveckling	7
Ränta och växelkurs	11
Globaliseringen och inflationen.....	13
Enhetsarbetskostnad.....	13
2. Industrins konkurrenskraft	16
Arbetskraftskostnad	16
Produktivitet.....	17
Växelkursen	18
Relativ enhetsarbetskraftskostnad.....	19
Marknadstillväxt och svenska marknadsandelar	21
Bytesförhållande	21
Bytesbalans	22
Vinster.....	23
Industriproduktion	25
Industrins förnyelseförmåga	29
Investeringar	29
Forskning och utveckling.....	30
Totalfaktorproduktivitet.....	32
3. Sysselsättning och arbetslöshet	34
Sysselsättning.....	34
Arbetslöshet	37
Varsel och bristtal	38
Omställningsförmåga.....	40
Utsikter för 2007.....	41
4 Löner	43
Löneökning	43
Löneökningar i Europa	44
Reallöner.....	44
Vanligaste löneökningen.....	45
5. Konjunkturläge och utsikter	47
Världskonjunkturen	47
Den svenska konjunkturutvecklingen.....	49
Industrikonjunkturen.....	51
Osäkerheter kring den globala konjunkturen.....	51

Sammanfattning

Inflation

Inflationen har sedan i maj 2003 legat under Riksbankens inflationsmål på 2 procent. Mellan januari 2004 och februari 2006 var inflationen under 1 procent och understeg därmed Riksbankens toleransintervall. Under avtalsperioden 2004-2006 beräknas inflationen i genomsnitt bli 0,8 procent per år.

En av förklaringarna till den låga inflationen är att produktivitetstillväxten i svensk ekonomi blivit högre än vad Riksbanken, och även andra prognosmakare, trott. En annan förklaring är den låga ökningen av arbetskraftskostnaderna. I efterhand kan man konstatera att penningpolitiken varit för stram under några år och räntehöjningarna under 2002 kan, med facit i hand ifrågasättas.

Riksbanken bedömer att inflationen är på väg upp mot 2 procent, och har i år börjat höja räntan och också signalerat om ytterligare räntehöjningar. Under det närmaste året lär räntan fortsätta att stiga. I vilken takt och till vilken nivå är osäkert. Trots att inflationen varit mycket låg under senare år har Riksbanken hög trovärdighet och olika aktörer förväntar sig en inflation på runt två procent framöver. Parterna på arbetsmarknaden bör i de kommande avtalsförhandlingarna utgå ifrån att Riksbanken gör sitt jobb och att inflationen hamnar runt två procent under de kommande åren.

Den höga produktivitetstillväxten och de låga ökningarna av arbetskraftskostnaderna gör att näringslivets enhetsarbetskostnad varit i det närmaste oförändrad under innevarande avtalsperiod. De finns ett utrymme för högre ökning av näringslivets enhetsarbetskostnad utan att det ska leda till någon konflikt med inflationsmålet.

Industrins konkurrenskraft

Svensk industris konkurrenskraft har stärkts under innevarande avtalsperiod.

Kostnadsmässigt hävdar sig svensk industri väl. Arbetskraftskostnaderna har ökat med 2,5- 3,0 procent per år under avtalsperioden, vilket är ungefär detsamma som i våra viktigaste konkurrentländer. Produktivitetsökningen inom industrin på drygt 7 procent årligen är högre än i våra konkurrentländer. Växelkursförändringarna under avtalsperioden tar ut varandra. Konsekvensen blir att svensk industris relativa kostnadsläge har förbättrats under avtalsperioden. Denna fördel har dock till en del motverkats av försämrade bytesförhållanden.

Den svenska industriproduktionen ökade mycket kraftigt under år 2004, för att sedan fortsätta öka men i lägre, mer normal takt. Vinstnivåerna har stigit under perioden. Industrikonjunkturen fortsätter att vara stark.

Sverige har en FoU-intensitet inom företagssektorn som är en av de högsta i världen. Investeringsnivån har från en låg nivå stigit under perioden och ser ut att stiga även under kommande år. Den svenska ekonomins totalfaktorproduktivitet har utvecklats positivt sedan början av 1990-talet. Svensk industri har ett starkt ut-

gångsläge inför framtiden. Det ligger i parternas gemensamma intresse att ytterligare förbättra svensk industris förnyelseförmåga under åren framöver.

Det finns dock inga skäl till att på kort sikt, under de närmaste åren, ytterligare stärka svensk industris konkurrenskraft genom lägre arbetskraftskostnadsökningar i Sverige än i omvärlden. Istället borde de svenska arbetskraftskostnaderna, mot bakgrund av det höga vinstläget och den högre produktivitetsutvecklingen, kunna öka något mer än i omvärlden under de närmaste åren.

Sysselsättning och arbetslöshet

Sysselsättningen ökar i Sverige. Arbetslösheten sjunker dock inte i samma takt beroende på att arbetskraftsutbudet ökar. Industrisysselsättningen minskar fortsatt även om den till viss del motverkas av en ökning i företagsnära tjänster.

Varslen om personalnerdragningar minskar i omfattning samtidigt som antalet lediga platser ökar. Omfattning och inriktning på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är oklar som en effekt av valresultatet i september 2006. Riksdagens målsättning om en sysselsättningsgrad på 80 procent verkar inte kunna nås, även om ett ökat arbetskraftsutbud ger ökade möjligheter för detta.

Det finns en tendens till ökad brist på kvalificerad personal redan i ett läge med hög arbetslöshet. Detta kommer att ställa än högre krav på arbetsmarknadens omställningsförmåga.

Löner

Lönerna inom industrin i Sverige beräknas under perioden 2004-2006 öka med drygt tre procent eller cirka 3,2 procent per år. Det är ungefär en halv procentenhet lägre än under avtalsperioden 2001-2003. Åren 2001-2003 var löneökningstakten i Europa densamma som i Sverige. Löneökningstakten har sjunkit också i Europa och beräknas under perioden 2004-2006 bli knappt tre procent eller 2,9 procent per år. Snittet för Europa dras ner av den låga löneökningstakten i Tyskland. Under de kommande åren beräknas lönerna öka något mer i Europa.

Reallönen för industrianställda i Sverige beräknas öka med i genomsnitt 2,4 procent per år under avtalsperioden 2004-2006. Motsvarande siffra för föregående avtalsperiod var 1,4 procent per år. Den vanligaste löneökningen för både arbetare och tjänstemän inom industrin år 2005 var 2-3 procent.

Konjunkturläge och utsikter

Den globala tillväxten är stark och blir rekordhög under 2006. Under de kommande två åren dämpas den globala tillväxttakten något.

I år växer den svenska ekonomin med hela 4,5 procent. Konjunkturuppgången är bred: internationella efterfrågan utvecklas positivt, finans- och penningpolitiken är i nuläget expansiva, investeringarna ökar och hushållens konsumtion fortsätter att växa. Den svenska ekonomin bedöms under de kommande åren växa med 3,4 procent 2007 och 2,7 procent 2008.

1. Inflation

Parterna på arbetsmarknaden förhandlar om löneökningar i nominella tal. Vad resultatet sen blir i form av reala förbättringar beror dels på hur höga löneökningarna blir men också på hur hög inflationen blir. Inflation bestäms av flera olika faktorer men en mycket central faktor är utvecklingen av arbetskraftskostnaderna. För höga löneökningar riskera att driva upp inflationen och minska sysselsättningen.

Riksdagen har gett Riksbanken i uppgift att upprätthålla ett fast penningvärde¹. Riksbanken tolkar målet om ett fast penningvärde som att inflationen ska vara låg och stabil och har preciserat detta till ett inflationsmål som säger att den årliga förändringen av konsumentprisindex (KPI) ska vara 2 procent med ett toleransintervall på plus/minus 1 procentenhet.

Riksbankens inflationsmål innebär en restriktion för hur högt inflationstryck som lönebildningen får resultera i. Om lönebildningen resulterar i för högt kostnadstryck, givet Riksbankens inflationsmål, kommer Riksbanken att höja räntan för att pressa tillbaka inflationen. Då finns det risk för att arbetslösheten ökar. Det ligger därför i löntagarnas intresse att lönebildningen inte kommer i konflikt med Riksbankens inflationsmål. Det skapar förutsättningar för en högre sysselsättning.

I detta kapitel beskrivs utvecklingen av priser, räntor och växelkurser under innevarande och föregående avtalsperiod samt några av de prognoser som finns för den närmaste tiden. Dessutom granskas hur Riksbanken lyckats med att nå sitt uppsatta inflationsmål.

Prisutveckling

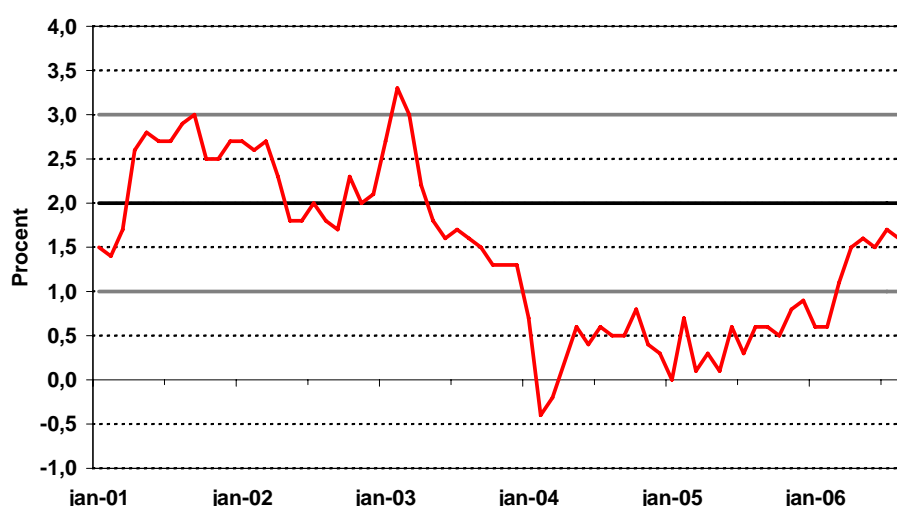
Konsumentpriser

Konsumentprisindex avser att visa hur konsumentpriserna i genomsnitt utvecklas för hela den privata inhemska konsumtionen. De priser som mäts är de som konsumenterna faktiskt betalar och som påverkas av bl.a. ändringar i indirekta skatter och subventioner.

I diagram 1.1 visas utvecklingen av konsumentprisindex från år 2001 och fram till augusti 2006 mätt som 12-månadersförändring. Det kan konstateras att fluktuationen har varit relativt kraftig under denna period. Under år 2000 var inflationen mellan 0,5 till 1,0 procent för att sedan under det första halvåret av 2001 stiga kraftigt till nivåer över 2,5 procent där den låg i närmare ett år. Efter att först ha sjunkit något stiger inflationen för att under februari 2003 nå upp till periodens högsta värde på 3,3 procent. Därefter noteras den mest dramatiska förändringen då inflationen sjunker för att exakt ett år senare vara -0,4 procent. Detta följdes åter av en ökning till nivåer kring 0,5 procent. Inte förrän i mars 2006 hamnade inflationen över en procent och därmed inom Riksbankens toleransintervall. Månaden efter steg inflationen till nivåer kring 1,5 procent där den har varit fram till augusti 2006.

¹ Riksbanken ska dessutom främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

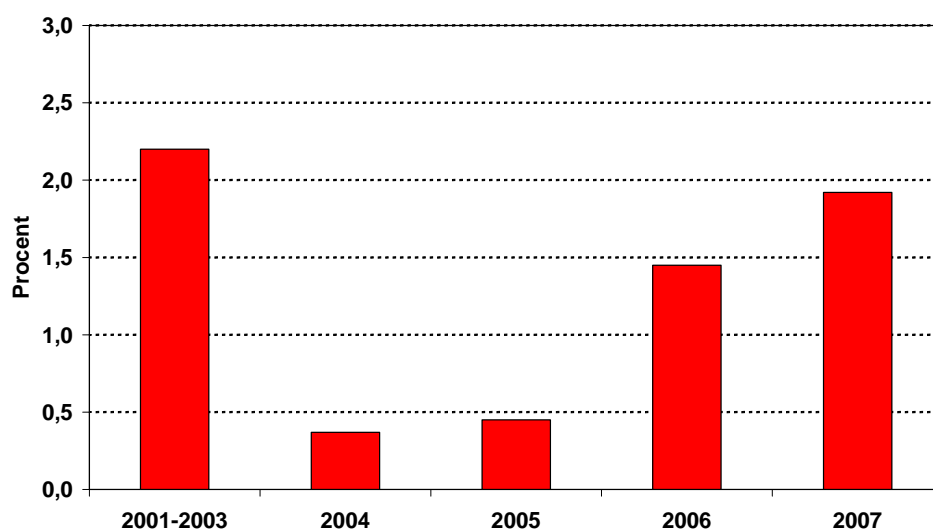
Diagram 1.1 Konsumentprisindex, månadsvärden, förändring i procent

Källa: SCB

I diagram 1.2 visas det årliga genomsnittet av inflationen. För avtalsperioden 2001-2003 hamnade inflationen på 2,2 procent i genomsnitt för att under perioden 2004-2006 se ut att landa på ca 0,8 procent. Konjunkturinstitutet prognostiserar en genomsnittlig prisökningstakt för 2006 på knappt 1,5 procent och för 2007 på ca 1,9 procent.

Diagram 1.2 Konsumentprisindex, årsgenomsnitt, förändring i procent

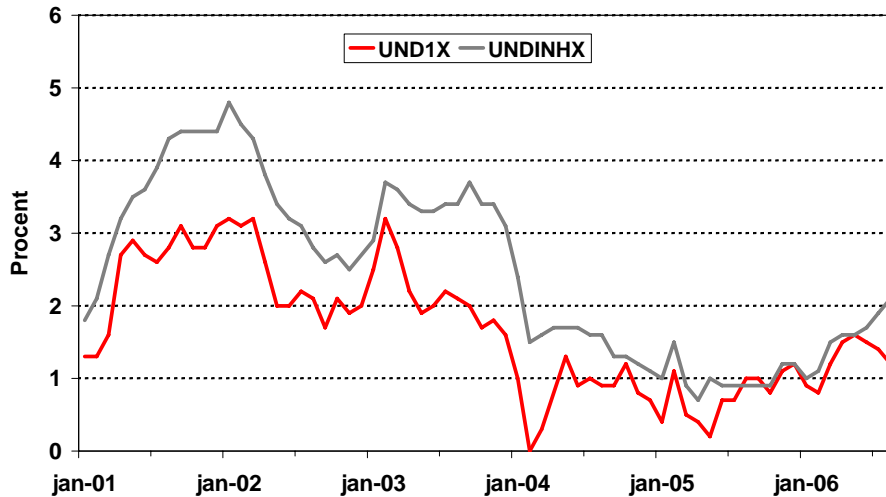
Källa: Konjunkturinstitutet

Även om inflationsmålet avser KPI används normalt UND1X som underlag för Riksbankens penningpolitiska beslut. UND1X är ett mått på det som kallas underliggande inflation. UND1X, till skillnad från KPI, exkluderar indirekta skatter, subventioner och räntekostnader för egna hem. Måttet UNDINH, som också är ett mått på underliggande inflation, utesluter även importvaror.

I diagram 1.3 framgår att prisimpulserna under perioden december 2000 till juli 2005 har varit starkare från den inhemska sidan än från utlandet. Det kan även

konstateras att den underliggande inflationen från mitten av 2001 fram till mitten av 2004 har varit sjunkande för att sedan stabiliseras kring 1 procent i årstakt. Under juli och augusti 2006 har åter prisimpulserna från den inhemska sidan varit starkare än de från utlandet.

Diagram 1.3 Underliggande prisutveckling, månadsuppgifter, förändring i procent

Källa: SCB

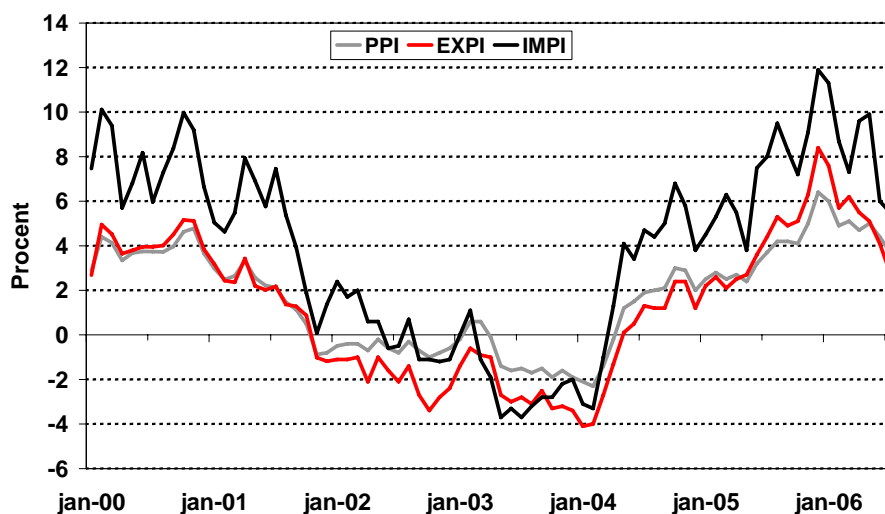
Inflationsförväntningar

Av stor betydelse för utvecklingen av inflationen är vilka förväntningar som olika aktörer har om den framtida inflationen. Prospera Research AB mäter regelbundet olika aktörers inflationsförväntningar. Av dessa mätningar framgår att inflationsförväntningarna ligger ganska stabilt kring två procent med några tiondelar upp eller ner. Det innebär att tilltron till att Riksbanken kommer att klara sin målsättning är stor.

Producent-, import- och exportpriser

Andra viktiga prisökningsmått i bedömningen om inflationstendenserna i samhället i övrigt är producent-, import- och exportprisindex. Producentprisindex visar prisutvecklingen för varor vid leverans från svenska producenter till inhemsk marknad eller för export. Exportprisindex visar prisutvecklingen för varor producerade i Sverige för exportmarknaden och importprisindex visar prisutvecklingen för varor som importeras till Sverige. Dessa mått redovisas i diagram 1.4.

Diagram 1.4 *Producent-, import- och exportpriser, förändring i procent*

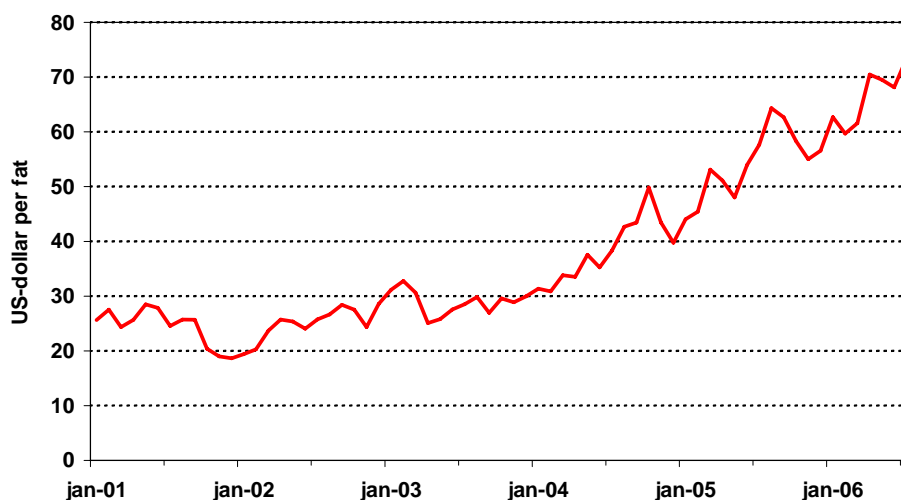
Källa: SCB

Förändringar i producent-, import- och importpriserna har varierat kraftigt under perioden januari 2000 till juli 2006. Från kraftiga ökningarna i början av perioden till mindre ökningarna och minskningarna för att sedan från 2004 åter kännetecknas av kraftiga ökningarna. De kraftiga uppgångarna från slutet av 2004 har dock mattats av under 2006.

Energipriser

En av de viktigaste importvarorna är råolja. Råolja ingår som del i många produkter och effekterna av prisförändringarna kommer att slå igenom i flera led i produktionen därefter. Diagram 1.5 visar att priset för olja började stiga kraftigt under 2004, från nivåer kring 30 dollar per fat till att i juli 2006 passera över 73 dollar per fat. Drivmedel och eldningsolja har en vikt på ca 5 procent i UND1X.

Diagram 1.5 *Råoljepris i US-dollar per fat*

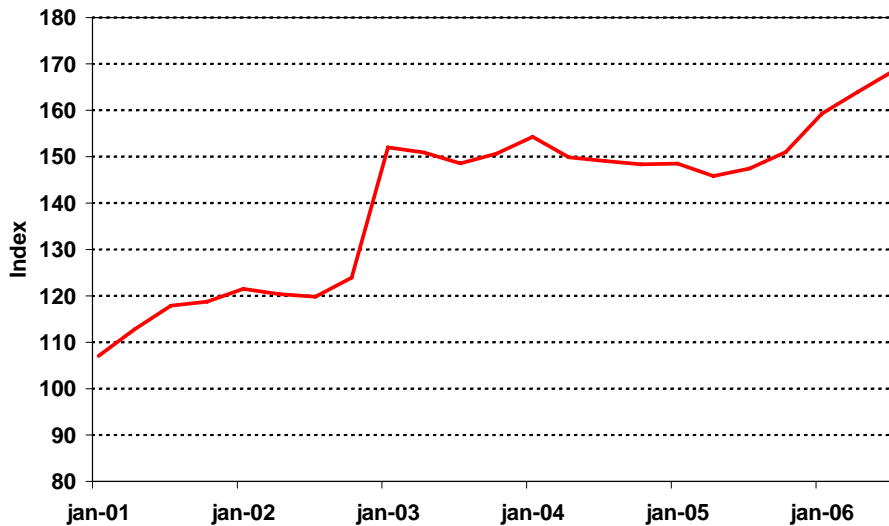

Källa: Konjunkturinstitutet

Den sista ökningen av råoljepriset under 2006 har till viss del vägts upp av att den svenska kronan sedan årsskiftet har stärkts gentemot dollarn.

Priserna på el och gas har även de ökat markant under de senaste åren, en ökning som spädades på ytterligare under sommaren 2006, delvis på grund av det torra klimatet. Diagram 1.6 visar att el och gas priserna har ökat med över 60 procent sedan år 2000. El har en vikt på ca 5 procent i UNDIKX.

Diagram 1.6 *El och gas, hushållssektorn, index jan 2000=100*

Källa: Konjunkturinstitutet

De stigande energipriserna under perioden har under det senaste året drivit på inflationen.

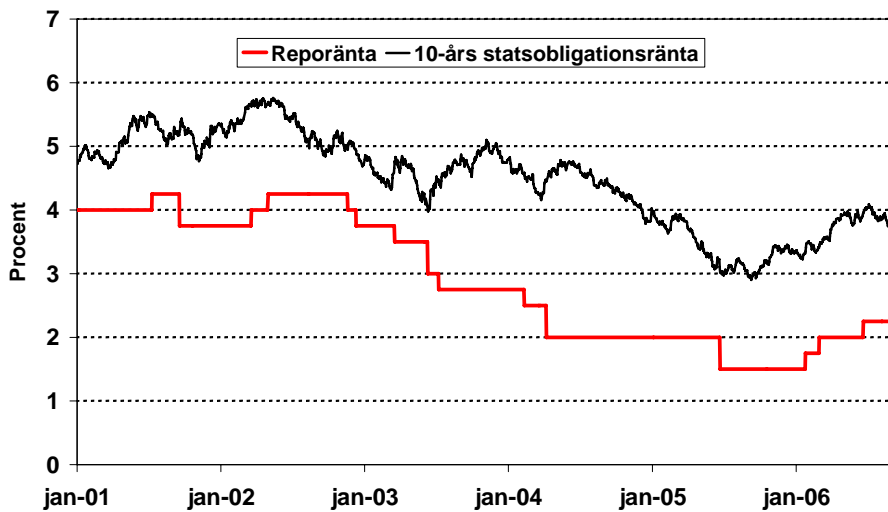
Ränta och växelkurs

Växelkursutvecklingen är till en del beroende av ränteutvecklingen i respektive land. Intresset för finansiella aktörer att inneha räntebärande papper i den ena eller andra valutan beror dels på ränteläget men också på den förväntade ekonomiska utvecklingen i de enskilda valutaområdena.

Riksbanken beslutade den 19 januari 2006 att höja reporäntan, en höjning som var den första höjningen sedan den 2 maj 2002, då från 4 till 4,25 procent, nu från 1,5 till 1,75 procent. Denna höjning har följts av ytterligare tre vilket har resulterat i en reporänta på 2,5 procent, se diagram 1.7. Riksbanken har aviserat fler höjningar under den närmaste tiden.

Man kan konstatera att Riksbanken missat sitt mål och det uppsatta toleransintervallet under 2004 och 2005. En förklaring till det är att Riksbanken, liksom många andra bedömare, underskattade produktivitetens utvecklingen. I efterhand kan man konstatera att penningpolitiken var för stram under 2002 och 2003 och räntehöjningarna under 2002 kan, med facit i hand ifrågasättas.

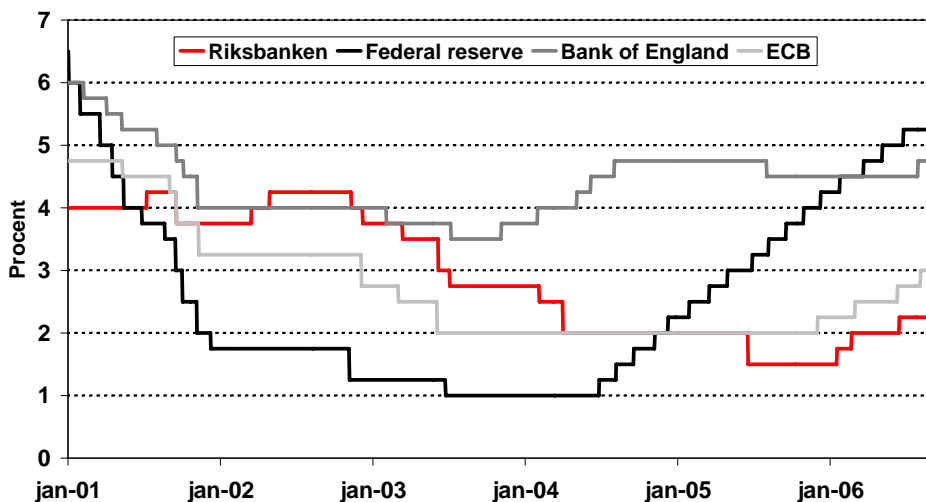
Diagram 1.7 Riksbankens styrränta och räntan på 10-års statsobligationer

Källa: Riksbanken

Även internationellt har den förda penningpolitiken under 2006 varit mindre expansiv. Diagram 1.8 visar att såväl den amerikanska centralbanken, Federal reserve och den europeiska centralbanken, ECB, har höjt sina styrräntor under 2006. Federal reserve lämnade sin styrränta oförändrad på 5,25 procent i augusti 2006, efter att tidigare höjt räntan vid 17 möten i rad. Centralbanken i Storbritannien, Bank of England, har hållit en relativt hög räntenivå under en längre tid.

Diagram 1.8 Riksbankens och andra centralbankers styrräntor

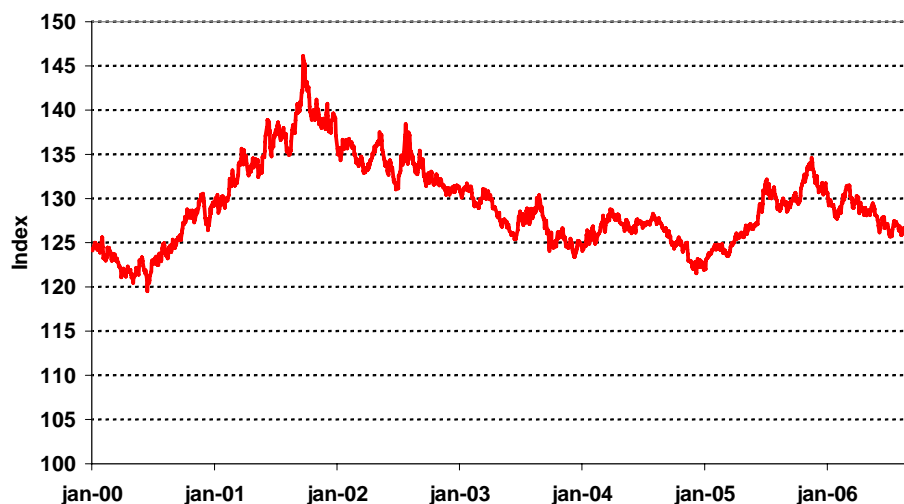

Källa: Respektive centralbank

Den svenska kronan har i termer av det konkurrensvägda TCW-indexet stärkts något under 2006, se diagram 1.9. Ett lägre index motsvarar en starkare krona. Denna trend kan skönjas sedan slutet av 2001 med undantag av 2005. TCW står för Total Competitiveness Weights och utgår ifrån vilken betydelse olika länder har för ett enskilt lands handel med bearbetade varor. Hänsyn tas också till den konkurrens som svenska företag möter på hemmamarknaden och på marknaden i

tredje land. TCW-indexet har den 18 november 1992 som startdatum då index är lika med 100.

Diagram 1.9 Den svenska växelkursen, konkurrensvägd – TCW-index

Källa: Riksbanken

Globaliseringen och inflationen

Globaliseringen kan påverka prisutvecklingen på olika sätt. Prisutvecklingen på olika varor och tjänster som handlas på den internationella marknaden kan förändras på grund av globaliseringen. Exempelvis anses det prisfall som förekommit på olika insatsvaror och vissa konsumtionsvaror under senare år vara en effekt av globaliseringen liksom prisstegringarna på många råvaror. Det betyder att relativpriserna förändras till följd av globaliseringen.

En annan effekt är att ju mer av handel som sker över gränserna desto större andel av konsumentpriset påverkas av utvecklingen utomlands. Det kan innebära att skillnaden mellan prisutvecklingen på de varor och tjänster som produceras i Sverige respektive prisutvecklingen på de varor och tjänster som konsumeras i Sverige blir större.

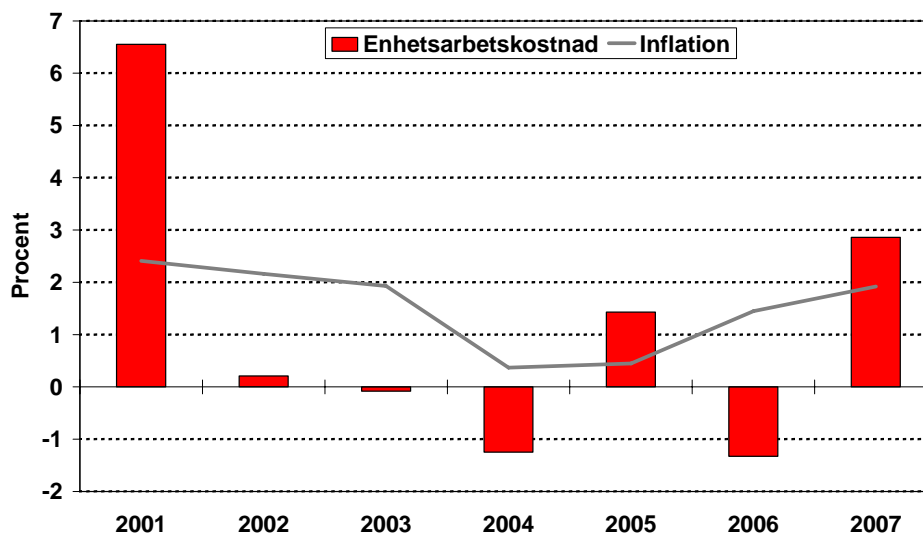
Den genomsnittliga svenska inflationstakten, på några års sikt, påverkas däremot inte av globaliseringen. Den bestäms av riksbankens inflationsmål och penningpolitik. På kort sikt kan dock oförutsedda prisförändringar utomlands påverka den svenska inflationen. Det är också möjligt att den ökade internationella konkurrensen leder till högre prispress och ökad produktivitet utveckling. Det kan innebära att Riksbanken kan föra en mindre stram penningpolitik än annars vore fallet.

Enhetsarbetskostnad

Enhetsarbetskostnaden för hela näringslivet, se diagram 1.10, är ett mått på lönebildningens bidrag till inflationstrycket. Under avtalsperioden 2001-2003 var den genomsnittliga årliga procentuella förändringen i enhetsarbetskostnaden drygt 2,2 procent. Under innevarande avtalsperiod 2004-2006 har motsvarande förändring varit -0,4 procent.

Om produktionens sammansättning var densamma som konsumtionen, relationen mellan vinster och arbetskraftskostnader konstant, inga förändringar sker av skatt eller subventioner av konsumtionsvaror och om Sverige var en helt sluten ekonomi, borde enhetsarbetskostnaden och konsumentpriserna i stort sett öka i samma takt. Nu är detta inte fallet och därför kan förändringar av enhetsarbetskostnaden och inflationen skilja sig åt. Om man jämför den underliggande inhemska inflationen med utvecklingen av enhetsarbetskostnaden för näringslivet, och tar hänsyn till vissa förskjutningar i tid, finner man emellertid stor överensstämmelse.

Diagram 1.10 *Enhetsarbetskostnad och inflation, årlig förändring*

Källa: Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutet bedömer att enhetsarbetskostnaden kommer att öka under de närmaste åren men eftersom enhetsarbetskostnadsökningar påverkar inflationen med en viss eftersläpning bedöms detta inte påverka inflationen nämnvärt under 2007 och 2008. Riksbanken räknar med att enhetsarbetskostnaden kommer att stiga under de närmaste åren till följd av högre löneökningar. Det innebär ett gradvis högre kostnadstryck som dock inte antas komma i konflikt med inflationsmålet.

Sammanfattning

Inflationen har sedan i maj 2003 legat under Riksbankens inflationsmål på 2 procent. Mellan januari 2004 och februari 2006 var inflationen under 1 procent och understeg därmed Riksbankens toleransintervall. Under avtalsperioden 2004-2006 beräknas inflationen i genomsnitt bli 0,8 procent per år.

En av förklaringarna till den låga inflationen är att produktivitetstillväxten i svensk ekonomi blivit högre än vad Riksbanken, och även andra prognosmakare, trott. En annan förklaring är den låga ökningen av arbetskraftskostnaderna. I efterhand kan man konstatera att penningpolitiken varit för stram under några år och räntehöjningarna under 2002 kan, med facit i hand ifrågasättas.

Riksbanken bedömer att inflationen är på väg upp mot 2 procent, och har i år börjat höja räntan och också signalerat om ytterligare räntehöjningar. Under det närmaste året lär räntan fortsätta att stiga. I vilken takt och till vilken nivå är osäkert. Trots att inflationen varit mycket låg under senare år har Riksbanken hög trovärdighet och olika aktörer förväntar sig en inflation på runt två procent framöver. Parterna på arbetsmarknaden bör i de kommande avtalsförhandlingarna utgå ifrån att Riksbanken gör sitt jobb och att inflationen hamnar runt två procent under de kommande åren.

Den höga produktivitetstillväxten och de låga ökningarna av arbetskraftskostnaderna gör att näringslivets enhetsarbetskostnad varit i det närmaste oförändrad under innevarande avtalsperiod. De finns ett utrymme för högre ökning av näringslivets enhetsarbetskostnad utan att det ska leda till någon konflikt med inflationsmålet.

2. Industrins konkurrenskraft

Det finns många faktorer som påverkar utvecklingen av svensk industris konkurrenskraft. En sådan faktor är utvecklingen av arbetskraftskostnaderna. Från 1970-talet fram till början av 1990-talet hamnade svensk ekonomi vid flera tillfällen i bekymmer på grund av att arbetskraftskostnaderna i Sverige ökade mer än i våra konkurrentländer. En sådan utveckling ligger inte i löntagarnas intresse.

Förutsättningar som ges av den ekonomiska politiken är idag i flera viktiga avseenden annorlunda både i Sverige och i våra viktigaste konkurrentländer. Sverige har en flytande växelkurs och ett inflationsmål. Det gör att sambanden ser delvis annorlunda ut. Men även med ett inflationsmål och en flytande växelkurs kan Sverige och svensk industri få problem om lönebildningen i Sverige inte tar hänsyn till utvecklingen inom den internationellt konkurrensutsatta sektorn. Kärnan i denna sektor är den svenska industrin.

Om löntagarna varaktigt ska kunna ta ut reallöneökningar och välfärden kunna finansieras även i framtiden måste svensk industri kunna hävda sig väl i utbytet på de internationellt konkurrensutsatta marknaderna. Globaliseringen och det allt större internationella beroendet gör det ännu viktigare för Sverige att förnyelsen och omställningen av svensk industri fungerar bra. Industrins och ett lands konkurrenskraft är inget entydigt begrepp². På kort sikt kan ett företag och ett land alltid vinna i konkurrenskraft genom lägre arbetskraftskostnader. På längre sikt är just höga arbetskraftskostnader ett mått på en hög konkurrenskraft.

I det här kapitlet granskar vi utvecklingen av den svenska industrins konkurrenskraft och förnyelseförmåga. Fokus ligger på utvecklingen under innevarande och föregående avtalsperiod. För att bedöma den svenska industrins konkurrenskraft på kort sikt använder vi ett antal indikatorer: utvecklingen av arbetskraftskostnader, produktivitet, växelkurs, marknadsandelar, export- och importpriser (terms of trade), bytesbalans, vinster samt industriproduktion. För att försöka få en uppfattning av den svenska industrins förnyelseförmåga på lite längre sikt tittar vi på industriinvesteringar, omfattningen av forskning och utveckling samt utvecklingen av totalfaktorproduktiviteten.

Arbetskraftskostnad

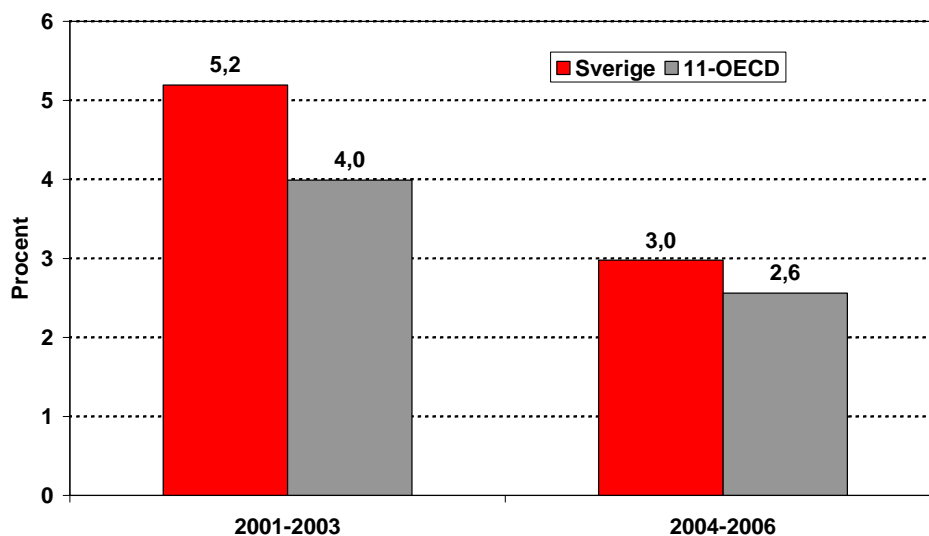
Diagram 2.1 visar ökningen av de totala arbetskraftskostnaderna inom svensk industri jämfört med elva viktiga konkurrentländer inom OECD. Källan är olika länders nationalräkenskaper. Med arbetskraftskostnad avses den totala lönekostnaden inklusive alla tillägg samt kostnader för arbetsgivaravgifter och avtalsförsäkringar.

2001-2003 steg arbetskraftskostnaderna i Sverige med i genomsnitt 5,2 procent per år. Genomsnittet för de elva OECD-länderna vi jämför oss med var under samma period 4,0 procent per år. Under innevarande avtalsperiod beräknas den genomsnittliga ökningen av arbetskraftskostnaden minska både i Sverige och i de övriga länderna. Den genomsnittliga ökningen i Sverige under innevarande av-

² Se fördjupad beskrivning i faktarutan Industrins konkurrenskraft längre fram i detta kapitel.

talsperiod beräknas bli cirka 3,0 procent per år, enligt den offentliga statistiken. Om man försöker uppskatta den faktiska kostnaden så är ökningen ännu lägre, någonstans mellan 2,5 och 3 procent³. För OECD-gruppen beräknas ökningen bli cirka 2,6 procent per år enligt nationalräkenskaperna och 2,8 procent enligt Eurostats Labour cost index (LCI). Det innebär att ökningen av arbetskraftskostnaderna i Sverige och våra viktigaste konkurrentländer är i stort sett desamma under innevarande avtalsperiod.

Diagram 2.1 Arbetskraftskostnad inom tillverkningsindustrin, årlig förändring

Källa: US Department of Labor, Konjunkturinstitutet, OECD, egna beräkningar

Ländergrupper

I det här kapitlet görs olika jämförelser med andra länder. I gruppen av 11 OECD-länder ingår Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Nederländerna, Norge, Storbritannien, Tyskland och USA⁴. I gruppen 14 OECD-länder ingår förutom dessa elva även Finland, Schweiz och Österrike. Sammanvägningen av de olika länderna har gjorts med hjälp av Internationella valutafondens TCW-vikter.

Produktivitet

Produktivitetsutvecklingen inom svensk industri uppvisar påtagliga skillnader över tiden. Skillnaderna mellan olika länder under samma tidsperiod är också betydande. Under 1970- och 1980-talen låg Sverige på en lägre nivå än genomsnittet för att sedan 1990-talet ligga i topp. Under de senaste 15 åren har produktivitetsutvecklingen inom svensk industri varit runt 6 procent per år.

³ Se ”Industrins arbetskraftskostnader 2004 – 2006”, Facken inom industrin september 2006.

⁴ De hade varit önskvärt att denna grupp av länder även inkluderade Finland men Finland ingår ej i den statistik från US Department of Labor som ligger till grund för dessa diagram.

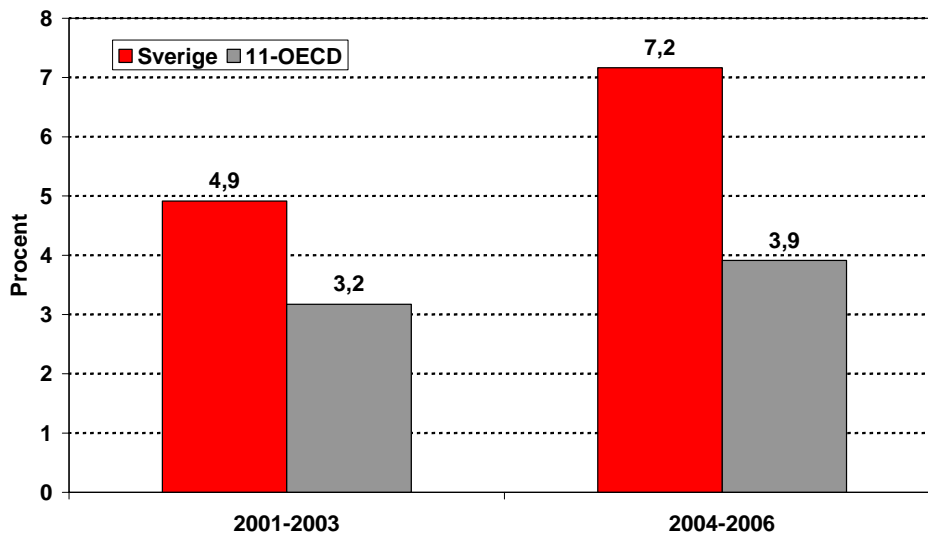
Tabell 2.1 Produktivitetens utveckling, tillverkningsindustrin, årlig förändring i procent

	1960-talet	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000–2006
Sverige	7,2	3,6	2,7	6,3	6,0
11-OECD	5,9	4,6	3,1	2,9	3,9

Källa: US Department of Labor, OECD, Konjunkturinstitutet

En viktig förklaring till den högre produktivitetens utvecklingen inom svensk industri är att Sverige har en förhållandevis stor telekomindustri och att ökningstakten där varit högre än i andra delbranscher. Men även i andra delbranscher har produktiviteten ökat jämfört med 1970- och 80-talen. En högre produktivitetens utveckling i en exportorienterad bransch kan också leda till sjunkande exportpriser, vilket gör att bytesförhållandena med omvärlden försämras (se avsnitt bytesvillkor nedan).

Diagram 2.2 Produktivitetens utveckling, tillverkningsindustrin, årlig förändring

Källa: US Department of Labor, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

Under innevarande avtalsperiod beräknas produktiviteten öka mer än den gjorde under föregående avtalsperiod såväl i Sverige som i OECD-gruppen.

Sverige har under de två senaste avtalsperioderna haft en betydligt högre produktivitetens utveckling än snittet i de 11 OECD-länderna. Skillnaden är särskilt markant under perioden 2004-2006.

Växelkursen

Utvecklingen av växelkursen är viktig för ett lands konkurrenskraft. Om priset på den svenska kronan sjunker gynnas svensk export eftersom det då blir billigare att köpa varor som är producerade i Sverige.

Under perioden 2001-2003 försvagades kronan mot de 11 OECD-länder vi jämför oss med. Störst försvagning skedde mot de europeiska länderna, som till stor del består av länder som har euron som valuta. Under innevarande avtalsperiod be-

räknas kronkursen vara oförändrad jämfört med de 11 OECD-länderna men försvagas mot de europeiska länderna.

De stora skillnaderna mellan Europa och OECD-gruppen beror främst på att dollarn och yenen försvagats samtidigt som euron stärkts mot kronan under båda de två senaste avtalsperioderna.

Relativ enhetsarbetskraftskostnad

Arbetskraftskostnaden per producerad enhet, eller enhetsarbetskraftskostnaden (*ULC, unit labour cost*) anger utvecklingen av den nominella arbetskraftskostnaden i relation till utvecklingen av produktiviteten. Jämför man utvecklingen av enhetsarbetskraftskostnaden i Sverige med utvecklingen av enhetsarbetskraftskostnaden för Sveriges viktigaste konkurrentländer får man ett mått på den relativa enhetsarbetskraftskostnaden (*RULC, relative unit labour cost*). Det kan göras med eller utan hänsyn till ändring av de olika ländernas växelkurs (i nationell eller gemensam valuta).

Tabell 2.2 *Relativ enhetsarbetskraftskostnad (RULC)*

Tillverkningsindustrin, årlig förändring i procent, 2004–2006, prognos

	Nominell arbetskrafts- kostnad	Produktivitet	ULC	Växelkurs	RULC
Sverige	3,0	7,2	-3,9	0,0	
11-OECD	2,6	3,9	-1,2	0,0	
Skillnad	+0,4	+3,3	-2,7	0,0	-2,7

Källa: US Department of Labor, OECD, SCB, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

En sjunkande enhetsarbetskraftskostnad uppnås när produktivitetsökningen är större än ökningen av den nominella arbetskraftskostnaden. Sverige beräknas ha en produktivitetsökning på i genomsnitt 7,2 procent per år under perioden 2004–2006. Samtidigt ökar den nominella arbetskraftskostnaden med 3,0 procent per år. För de 11 OECD-länderna var motsvarande siffror 3,9 procents årlig produktivitetsökning och 2,6 procents årlig ökning av den nominella arbetskraftskostnaden.

Sverige har alltså under innevarande avtalsperiod en betydligt högre produktivtetsutveckling än de 11 OECD-länderna, medan utvecklingen av den nominella arbetskraftskostnaden är på en mer jämn nivå. Detta leder till att enhetsarbetskraftskostnaden har sjunkit mer i Sverige än i de 11 OECD-länderna och svensk industri har på så sätt förbättrat sitt kostnadsmässiga konkurrensläge.

Industrins konkurrenskraft

Industrins konkurrenskraft är inget entydigt väl definierat begrepp. Det är inte heller allmänt vedertaget vilka mått som bör beaktas. Ett flertal bedömare ägnar sig ändå åt att skapa olika former av mer eller mindre sofistikerade konkurrenskraftsindex. I detta avsnitt granskas utvecklingen av arbetskraftskostnaden, produktivitet, växelkursen, bytesförhållande med omvärlden, marknadsandelar, bytesbalansen, vinster, forskning och utveckling, industriproduktion och investeringar. Dessa statistiska mått kan användas som indikatorer på konkurrenskraftens utveckling på kort sikt och ger vid en jämförelse med andra viktiga konkurrentländer sammantaget en bild över utvecklingen av svensk industris relativa konkurrenskraft.

Det finns ett flertal andra bakomliggande faktorer av stor betydelse för ett lands konkurrenskraft. Några exempel på sådana är ett lands utbildningsnivå, dess infrastruktur, forsknings- och utvecklingsresurser och förmåga att utveckla nya produkter. Dessa faktorer har stor betydelse för den långsiktiga utvecklingen av ett lands konkurrenskraft. Förändringar i ett lands relativa position, gällande dessa bakomliggande faktorer, bör på längre sikt ge utslag i de statistiska mått vi granskar i den här rapporten.

När man talar om konkurrenskraft är det viktigt att klargöra vilket perspektiv man anlägger. Det är en väsentlig skillnad om man talar om hela industrins, landets, branschens eller ett enskilt företags konkurrenskraft. Detta gäller inte minst när man behandlar arbetskraftskostnadens utveckling.

Ofta används utvecklingen av arbetskraftskostnaden inom industrin som ett mått på utvecklingen av konkurrenskraften. Detta mått är särskilt intressant också ur lönebildningssynpunkt. Samtidigt illustrerar detta mått en besvärlighet med just konkurrenskraftsbegreppet. Ett företag kan onekligen stärka sin konkurrenskraft relativt andra företag genom att ha en lägre utveckling av arbetskraftskostnaden än andra företag. En lägre arbetskraftskostnad innebär ökad konkurrenskraft.

Talar vi om hela industrins eller ett lands konkurrenskraft så är en hög arbetskraftskostnad ett mått på hög konkurrenskraft. Landet har en sådan hög konkurrenskraft att det förmår bära en hög arbetskraftskostnad. Det beror på att produktiviteten är högre. Utvecklingen av produktiviteten har en nyckelroll vid bedömningen av utvecklingen av konkurrenskraften, både för ett enskilt företag och för ett helt land. Skillnaderna i olika länders förmåga att, med bibehållen bytesbalans, bära en högre arbetskraftskostnad förklaras till stor del av skillnaderna i utvecklingen av produktivitet och bytesförhållandena.

Det är inte bara kostnaden för arbetskraften som är intressant för konkurrenskraften. Kapitalkostnaden är också viktig, liksom exempelvis kostnaderna för insatsvaror. För ett land innebär detta, att om priserna på de varor som importeras ökar mer än priserna på varorna som exporteras, så minskar landets konkurrenskraft. Detta innebär att vinster och/eller arbetskraftskostnader måste sänkas i motsvarande mån.

I princip kan ett land alltid bli internationellt konkurrenskraftigt bara arbetskraftskostnaderna sänks tillräckligt mycket. Men detta är naturligtvis inte en önskvärd utveckling. Dock kan ökningen av ett lands arbetskraftskostnader inte långsiktigt överskrida ökningen i konkurrentländerna, såvida det inte motsvaras av en högre ökning av produktivitet eller förbättrade bytesvillkor, utan att landet ifråga får problem med handels- och bytesbalansen.

Marknadstillväxt och svenska marknadsandelar

Marknaden för svensk export av bearbetade varor växer med nära 9 procent i år och beräknas fortsätt att växa med 6,7 procent 2007 och 6,2 procent 2008. Den fortsatt starka internationella investeringskonjunkturen, kanske främst inom basnäringsarna, innebär att marknadsläget för maskinindustrin liksom för elektroindustrin är mycket starkt.

Efter en svagare utveckling 2005 har marknaden för motorfordonsindustrin återigen stärkts. I synnerhet har lastbilsproducenternas ordergång tagit fart när efterfrågan på transporttjänster vuxit starkt.

Exporten av teleprodukter bedöms öka starkt de kommande åren. Efterfrågan på olika teletjänster växer snabbt, inte minst i Asien, vilket kommer att kräva en fortsatt utveckling av telenäten. Stålverken möter åter en starkare efterfrågan efter en något svagare period i fjol när köparna krympte sina lager av stål. Även papperskonjunkturen blir förhållandevis god till följd av den starka globala tillväxten.

Tabell 2.3 Marknadstillväxt och svenska marknadsandelar, bearbetade varor, fasta priser, procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>14-OECD</i>							
Marknad	1,3	1,8	2,6	7,3	6,5	8,0	5,3
Svensk export	-1,6	3,1	2,7	9,4	2,6	7,3	5,7
Marknadsandel	-2,8	1,3	0,1	1,9	-3,7	-0,7	0,4
<i>Hela världen</i>							
Marknad	1,8	3,0	4,7	9,4	7,5	8,9	6,7
Svensk export	-2,7	2,2	4,7	9,8	3,7	7,7	7,1
Marknadsandel	-4,3	-0,8	-0,0	0,4	-3,6	-1,1	0,4

Källa: Konjunkturinstitutet

Den förhållandevis svaga ökningen i slutet av 2005 och i början av 2006 bidrar till att exporten av bearbetade varor utvecklas svagare än marknaden helåret 2006. Därefter växer exporten i ungefär samma takt som marknaden.

Den globala tillväxten blir förhållandevis hög även 2007 och 2008. Tillsammans med höga exportpriser gynnar detta den svenska råvaruexporten. Den svenska råvaruexporten bromsas dock av en generell kapacitetsbrist. Råvaruexporten utvecklas således något mindre starkt de två kommande åren.

Exporten av olika företagstjänster växer snabbt, inte minst av olika telekomtjänster, och exporten av olika transporttjänster väntas följa den relativt snabba världshandelsutvecklingen.

Bytesförhållande

Bytesförhållandet mäts som kvoten mellan export- och importprisutvecklingen i landets egen valuta. Försämringar i bytesvillkoren återspeglar att exporten blivit

mindre värd i förhållande till de varor ett land importerar.⁵ Man måste då exportera mer för att kunna betala för en given importvolym.

År 2005 steg export- och importpriserna med 3,3 procent respektive 4,7 procent. Utvecklingen kan dels förklaras av kraftigt höjda råvarupriser på främst råolja, petroleumprodukter och metaller, och dels av kronans försvagning. Råvarupriserna fortsätter att stiga kraftigt även i år och präglar därmed även årets export- och importprisökningar.

Mellan 1990 och 2005 har försämringen i bytesförhållandet i genomsnitt uppgått till knappt 1 procent per år. Försämringen beror främst på kraftigt fallande priser på teleprodukter. Teleproduktindustrins export har dock ökat kraftigt i volym på senare tid. Bytesförhållandets utveckling de allra senaste åren kan belysas med följande tabell.

Tabell 2.4 Bytesförhållandets utveckling, årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005
Totalt för bearbetade varor, råvaror och tjänster	-1,6	-1,8	0,4	-0,9	-1,4

Källa: Konjunkturinstitutet

Det finns skäl att tro att utvecklingen mot långsamt sjunkande bytesförhållande ska fortsätta med nuvarande sammansättning av svensk industri.

Bytesbalans

Bytesbalansen är lika med det totala finansiella sparandet i ekonomin justerat för de s.k. kapitaltransfereringarna. Bytesbalansen visar hur de löpande relationerna med utlandet utvecklas främst när det gäller handel med varor och tjänster men kapitalavkastningar och transfereringar ingår också.

Tabell 2.5 Bytesbalans i procent av BNP

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
4,6	5,3	6,6	6,6	5,9	6,3	6,5

Källa: SCB 2001-2005 och Konjunkturinstitutet

Bytesbalansen fortsätter att visa värdemässigt överskott. Sedan år 1997 har andelen av BNP legat på 4 procent och har därefter hela tiden varit växande.

Det har skett stora förändringar i bytesbalansens sammansättning de senaste åren. Överskottet i handeln med varor med omvärlden som andel av BNP har minskat trendmässigt. Handelsbalansen bedöms dock öka i värde ganska mycket under 2008. Det växande överskottet i tjänstehandeln förklaras främst av en stark ökning av exporten av företags- och transporttjänster⁶.

⁵ Det är viktigt att notera att den goda konkurrenskraften som beror på en svag kronkurs och gynnsamt kostnadsförhållande avser den rena priskonkurrensen. Sett ur välfärdssynpunkt medför en överdrivet svag krona försämrade bytesvillkor, det vill säga att vi betalar med större exportvolym för att finansiera den importvolym vi önskar.

⁶ I tjänstehandeln ingår bland annat betalningar för transporter och turism, patent, licenser för att tillverka varor samt försäkringar över gränserna.

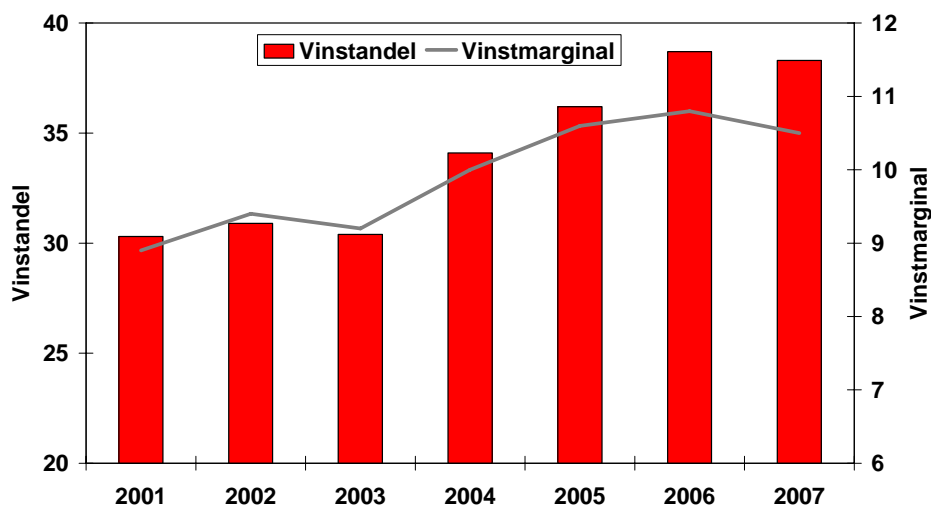
Vinster

Vinstnivån i tillverkningsindustrin har stigit rejält under innevarande avtalsperiod. Efter att ha legat på en förhållandevis låg nivå under föregående avtalsperiod (2001-2003) steg vinstnivåerna såväl 2004 och 2005 och förväntas bli ännu högre 2006.

Det finns en rad olika vinstmått. Vi visar i det följande några olika mått. Ur nationalräkenskaperna kan man bland annat utläsa hur stor andel av förädlingsvärdet som går till vinster (vinstandel = bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet). Vinstandelen inom industrin var från mitten av 1990-talet fram till 2000 över 35 procent. År 2001 sjönk vinstandelen till drygt 30 procent och låg kvar på den nivån fram till 2003. Under innevarande avtalsperiod har vinstandelen ökat igen och 2006 beräknas vinstandelen enligt Konjunkturinstitutet bli upp mot 39 procent.

Ett annat vanligt vinstmått är vinstmarginalen, det vill säga bruttoöverskottet som andel av bruttoproduktionsvärdet. Vinstmarginalen uppvisar ett liknande mönster som vinstandelen med en uppgång under perioden 2004-2006. Både vinstandelen och vinstmarginalen beräknas enligt Konjunkturinstitutet sjunka något under 2007 (diagram 2.3).

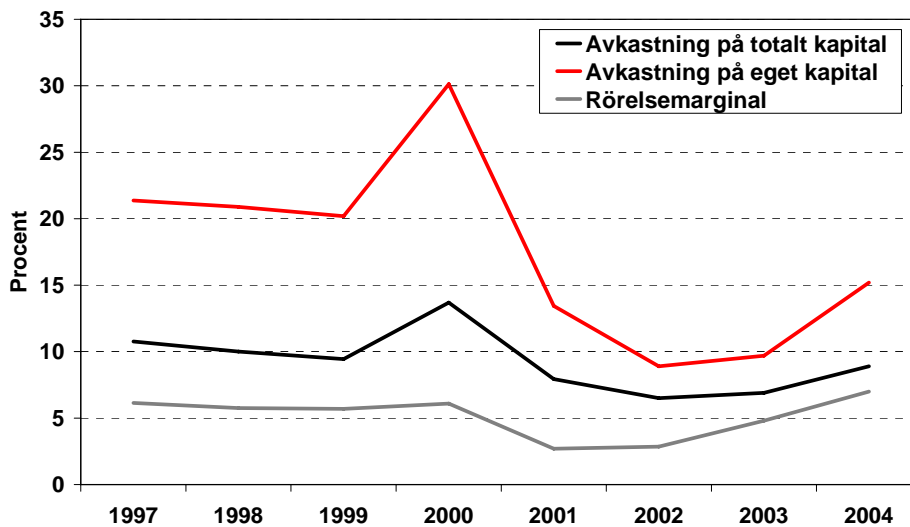
Diagram 2.3 Vinstandel och vinstmarginal i procent, tillverkningsindustrin
Vinstandelen mäts på den vänstra axeln och vinstmarginalen på den högra.

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

SCB följer också utvecklingen av företagens lönsamhet utifrån företagens egen ekonomiska redogörelse. Tyvärr blir dessa uppgifter klara först efter ungefär ett och ett halvt år och idag finns enbart uppgifter fram till 2004. Den bild som ges av 2004 är att vinsterna steg jämfört med 2003 men från en förhållandevis låg nivå och nivåerna på de olika lönsamhetsmåten når inte upp till nivån åren före 2001 (diagram 2.4).

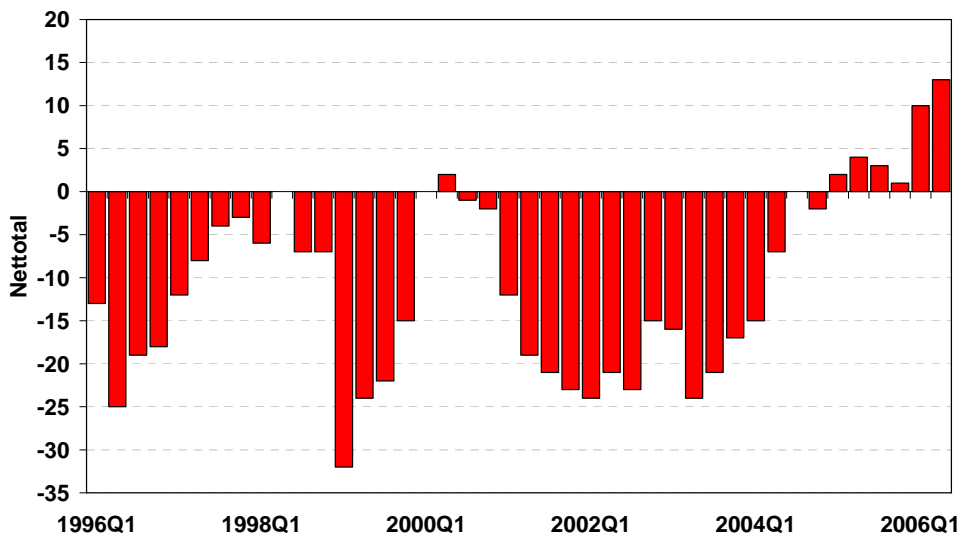
Diagram 2.4 Lönsamhet i svensk tillverkningsindustri

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Ett mått med större aktualitet är Konjunkturinstitutets mått på lönsamhet i Konjunkturbarometern. Det måttet speglar företagens egen bedömning av hur lönsam deras verksamhet är för tillfället.

Diagram 2.5 Nulägesbedömning av lönsamheten inom tillverkningsindustrin

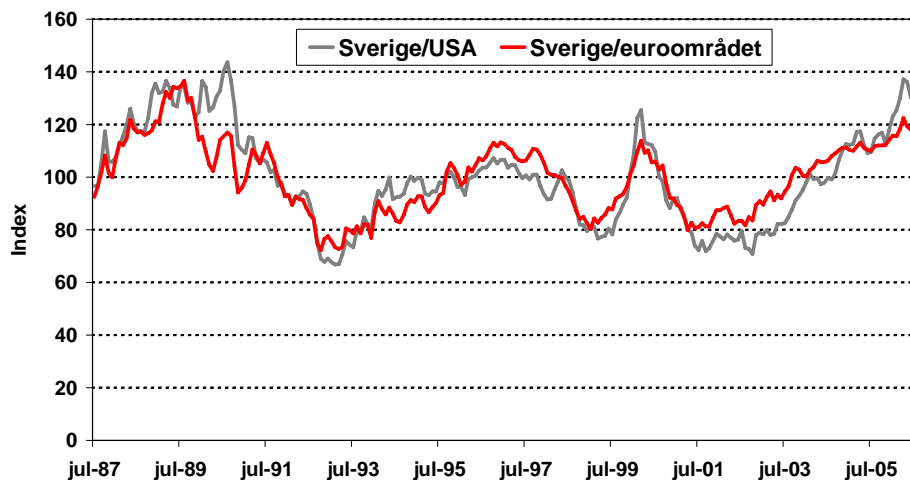
Källa: Konjunkturinstitutet

I den senaste kvartalsundersökningen uppgav nästan 80 procent av de tillfrågade företagen i tillverkningsindustrin att lönsamheten var tillfredställande eller god. I diagram 2.5 redovisas netttotal på lönsamhet beräknade ur materialet från KI:s Konjunkturbarometer. Netttotal är skillnaden mellan andelen företag som uppger att lönsamheten är god och andelen företag som uppger att lönsamheten är dålig. Stämmer denna bild är lönsamheten år 2006 t.o.m. bättre än under toppåret 2000.

Som mått på svensk industris konkurrenskraft vore det intressant med vinstmått som går att jämföra mellan olika länder. Bra och vedertagna sådana mått saknas.

En indikator som KI använder sig av i sin senaste lönebildningsrapport är börsutvecklingen i Sverige jämfört med omvärlden. Diagram 2.6 visar börsutvecklingen i Sverige relativt USA respektive Euroområdet. KI konstaterar att det svenska börsvärdet för närvarande är relativt högt jämfört med såväl börsvärdet i USA som börsvärdet i euroområdet. ”Detta indikerar att avkastningen på reala investeringar i Sverige är förhållandevis högt, d.v.s. att arbetskostnaden understiger sin jämviktsnivå”⁷.

Diagram 2.6 Relativ börsutveckling, index genomsnitt 1987-2006=100, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet och Reuters Ecowin

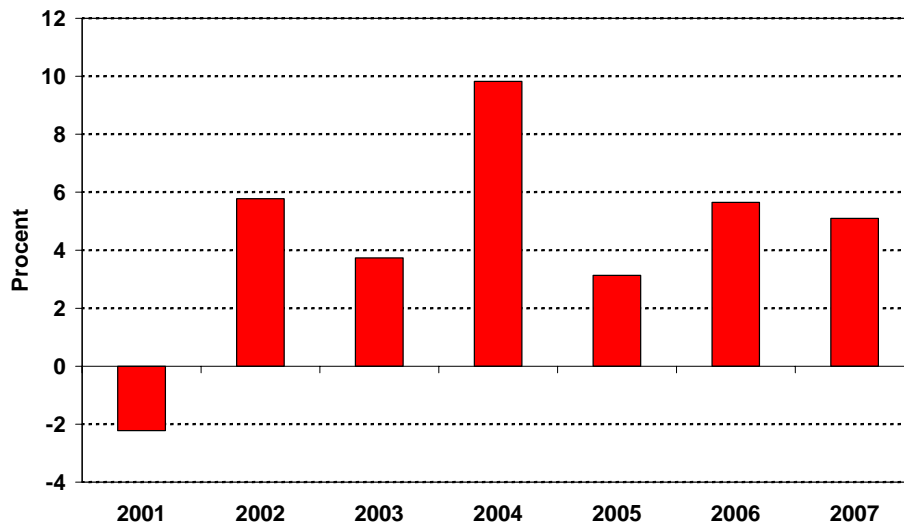
Sammantaget ger de olika vinstindikatorerna bilden av att vinstnivån inom svensk tillverkningsindustri är god eller mycket god och att ingen anpassning av arbetskraftskostnaderna behöver ske för att komma tillrätta med ett för lågt vinstläge.

Industriproduktion

Produktionen har ökat snabbare under 2006 än vad företagen räknat med och orderläget i industrin är nu mycket bra. Kapacitetsutnyttjandet i industrin har stigit till en hög nivå. Företagens förväntningar på orderingen den närmaste tiden är liksom tidigare något dämpade, speciellt beträffande exportmarknaderna, men man planerar ändå att öka produktionen andra halvåret 2006. Produktionstillväxten bedöms längre fram begränsas av ett allt högre kapacitetsutnyttjande inom delar av de råvaruproducerande industribranscherna.

⁷ Lönebildningsrapporten 2006, Konjunkturinstitutet

Diagram 2.7 Industrins produktionsutveckling, procentuell förändring av förädlingsvärdet, fasta priser

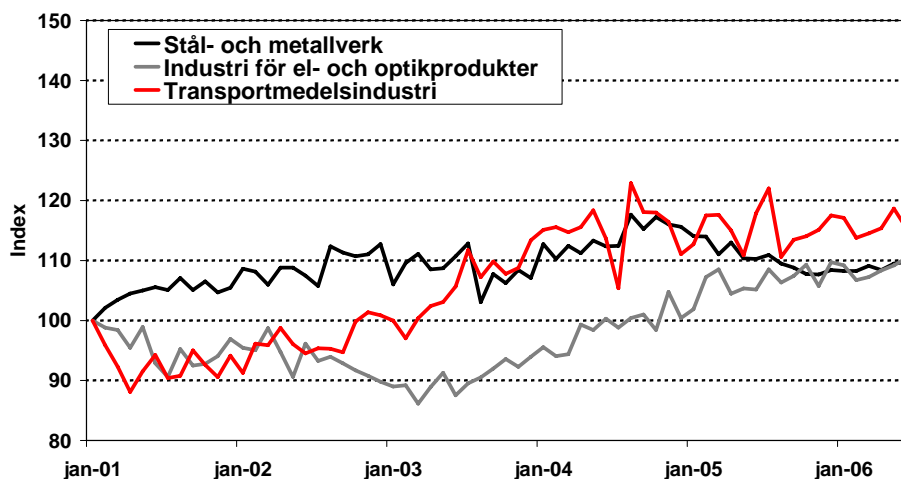

Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet

Den beräknade uppgången av produktionen för år 2006 innebär en återhämtning från föregående år. Ett tydligt tecken på att industriproduktionen går starkt är kapacitetsutnyttjandet som under andra kvartalet uppgick till 91,1 procent säsongsrensat. Så högt har utnyttjandet inte varit varken under 90-talet eller efter millennieskiftet.

Till och med april 2006 är produktionsnivån i industrin 3,5 procent högre jämfört med motsvarande period 2005. Det absolut största bidraget till denna uppgång kommer från den kemiska industrin med en kraftig ökning på 12,9 procent. Därefter följer sågverksindustri samt massa och pappersindustri med produktionsökningar under perioden på runt 4 procent. För stål- och metallverk har däremot produktionsnivån sänkts från förra året.

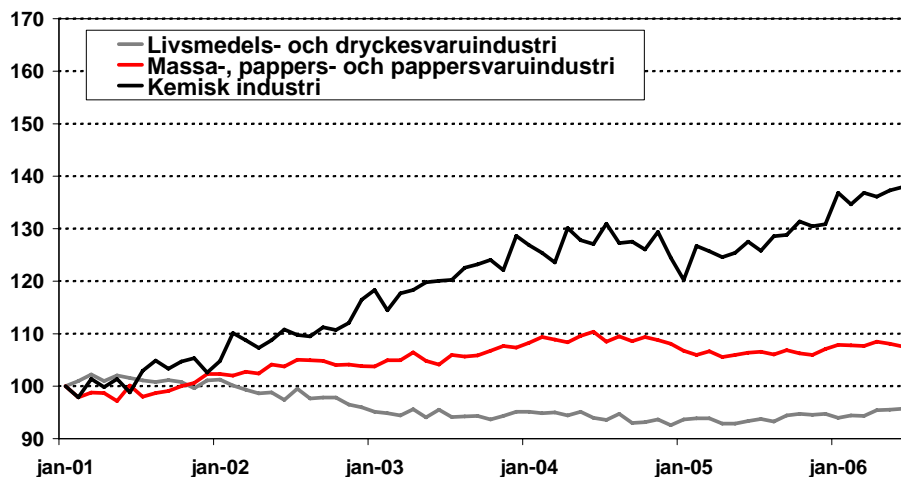
Diagram 2.8 a Industriproduktionens tillväxt, branschvis, index jan 2001=100⁸

Källa: Reuters EcoWin

Industrin för el- och optikprodukter har fått se en uppgång av produktionen sedan mitten av år 2004. Uppgången är huvudsakligen exportdriven. För motorfordonsindustrin där produktionen visat en viss nedgång under det senaste året har en liten återhämtning skett de senaste månaderna. Under andra kvartalet i år var produktionsnivån inom denna bransch sålunda 2,4 procent högre jämfört med motsvarande kvartal 2005.

Diagram 2.8 b Industriproduktionens tillväxt, branschvis, index jan 2001=100

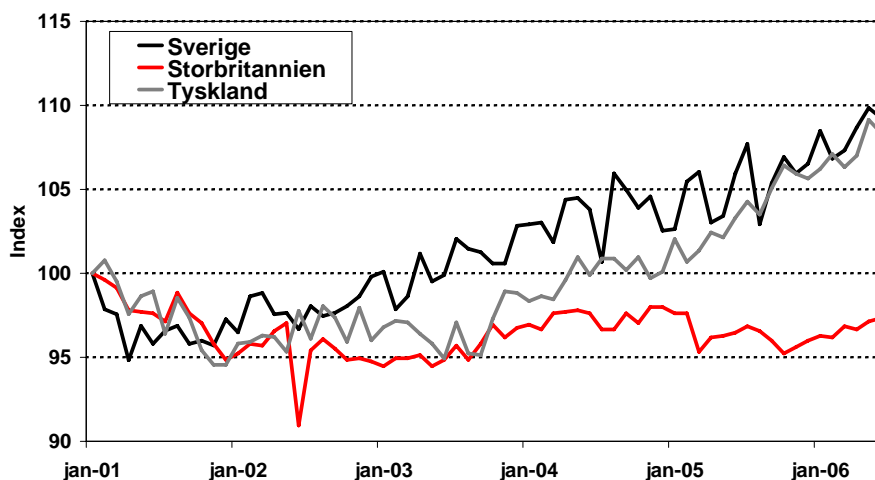
Källa: Reuters EcoWin

Från andra kvartalet i fjol till andra kvartalet i år ökade industriproduktionen med 5 procent. Den snabbaste produktionstillväxten under denna period visar bland annat kemiindustrin med ökning på runt 9 procent.

⁸ I detta och de tre följande diagrammen har industriproduktionen beräknats med hjälp av olika industriproduktionsindex.

Europa har fått en markant cyklisk uppgång, särskilt i Tyskland. Läget är starkt för närvarande, och det så kallade IFO-indexet⁹ är det högsta sedan år 2000. Industrieföretagen räknar med en god exportutveckling. Men den 3-procentiga moms-höjningen i Tyskland som kommer i januari 2007 kan komma att slå mot konsumtionen och på sikt mot industriproduktionsutvecklingen.

Diagram 2.9 a *Industriproduktionens tillväxt, ländervis, index jan 2001=100*

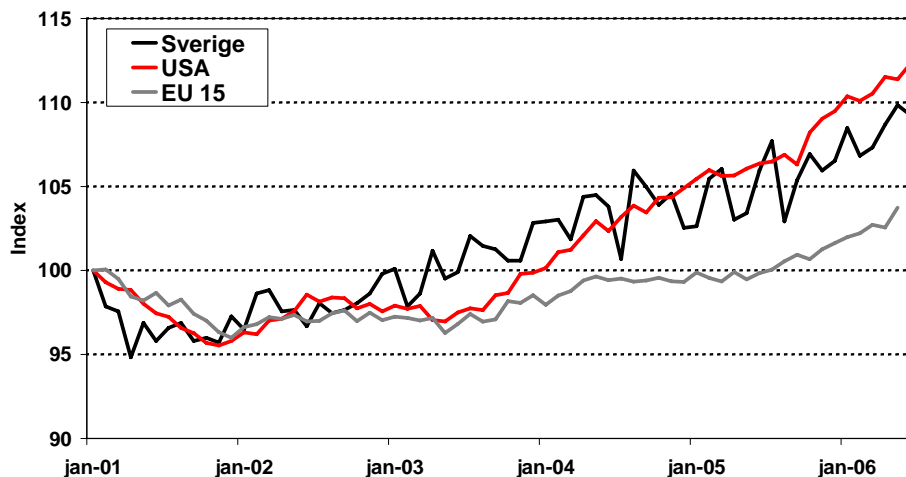
Källa: Reuters EcoWin

I Storbritannien har en försiktig men tämligen bred uppgång i industriproduktionen ägt rum, stärkt av världsekonomin utveckling genom ökande ordergång på exportsidan. Osäkerhet råder dock om detta blir en uthållig uppgång. Betydelsen av efterfrågan från den amerikanska marknaden och dess utveckling framöver är stor.

Industriproduktionen i USA har utvecklats positivt under lång tid, och visar fortfarande höga ökningstal. För tillväxten spelar dock den privata konsumtionen en större roll, där ekonomin i sin helhet bedöms gå in i ett mera dämpat läge efter en lång högkonjunktur.

⁹ IFO-institutets månatliga undersökning gäller som den viktigaste indikatorn på företagsklimatet i Tyskland.

Diagram 2.9 b Industriproduktionens tillväxt, ländervis, index jan 2001=100

Källa: Reuters EcoWin

Inom EU har industriproduktion börjat öka första halvåret 2006. Den ekonomiska generella tillväxten är den högsta sedan år 2000.

Industrins förnyelseförmåga

Hur väl svensk industri förmår hävda sig i den internationella konkurrensen bestäms på lite längre sikt av svensk industris förmåga till förnyelse. Förnyelseförmågan bestäms i sin tur av faktorer som industrins investeringar i maskiner och anläggningar, IKT, utbildning, forskning- och utveckling, utveckling av produktion och arbetsorganisation, förmågan att frigöra och flytta kapital till mer produktiva områden.

Industrins konkurrenskraft i ett land är också beroende av det omgivande samhället. Samhällets investeringar exempelvis i infrastruktur (transport- och kommunikationssystem), innovationssystem och utbildning har mycket stor betydelse. Olika tillväxtstudier påvisar också betydelsen av faktorer som ett väl fungerande rättsväsende, ett stabilt och väl utvecklat finansiellt system, frånvaro av korrup­tion, tillit människor emellan med mera.

Vi begränsar oss i detta kapitel till att studera tre mått med betydelse för industrins långsiktiga förnyelseförmåga: industrins investeringar, satsningen på forskning och utveckling samt utvecklingen av totalfaktorproduktiviteten.

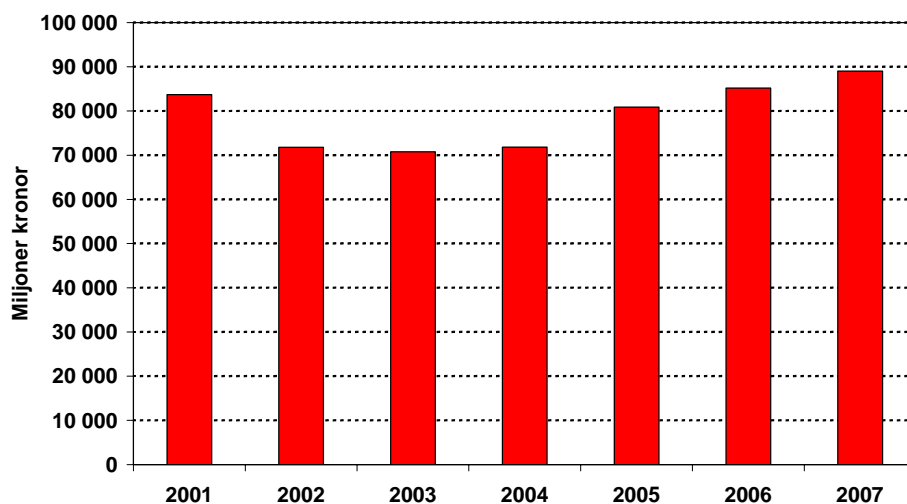
Investeringar

Industrins investeringar följer ett konjunkturellt mönster men beror också på andra faktorer som den relativa lönsamheten inom den svenska industrins olika branscher och förväntade framtidsutsikter hos investerare. Under industrikrisen i början på 1990 föll industriinvesteringarna tillbaka kraftigt men ökade igen efter 1993 i takt med att industrins lönsamhet förbättrades och framtidsutsikterna ljusnade. Efter 2001 föll investeringarna och låg kvar på en låg nivå under 2003 och 2004. År 2005 steg industriinvesteringarna med över 12 procent, främst tack vare

stora satsningar i gruvindustrin, bilindustrin, skogsindustrin och den kemiska industrin.

År 2006 förväntas investeringarna återigen öka, dock inte lika mycket som 2005. Enligt SCB:s investeringsenkät beräknas industriinvesteringarna öka med cirka 5 procent under 2006. De största ökningarna av investeringarna väntas i gruvindustrin, maskinindustrin, kemiska industrin samt metallverk och metallvaruindustrin.

Diagram 2.10 Industrins investeringar, fasta priser, referensår 2004, miljoner kronor

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

Industriinvesteringarna förväntas om något år återigen vara tillbaka på den nivå som de låg på under andra halvan av 1990-talet. Eftersom produktionen har stigit snabbare än investeringarna har dock investeringarnas andel av förädlingsvärdet, investeringskvoten, sjunkit. Företagen i flera branscher planerar för en ökad investeringsnivå och investeringskvoten väntas därför stiga något men det är högst tveksamt om investeringskvoten kan nå upp till den förhållandevis goda nivån från andra delen av 1990-talet.

På lång sikt är omfattningen av de svenska industriinvesteringarna mycket beroende av om ett antal stora internationella företag med verksamhet i såväl Sverige som i andra länder väljer att investera i Sverige. Ett antal stora företag svarar för merparten av de svenska industriinvesteringarna och ett enskilt företags investeringsbeslut får stor påverkan på de totala investeringarna i Sverige

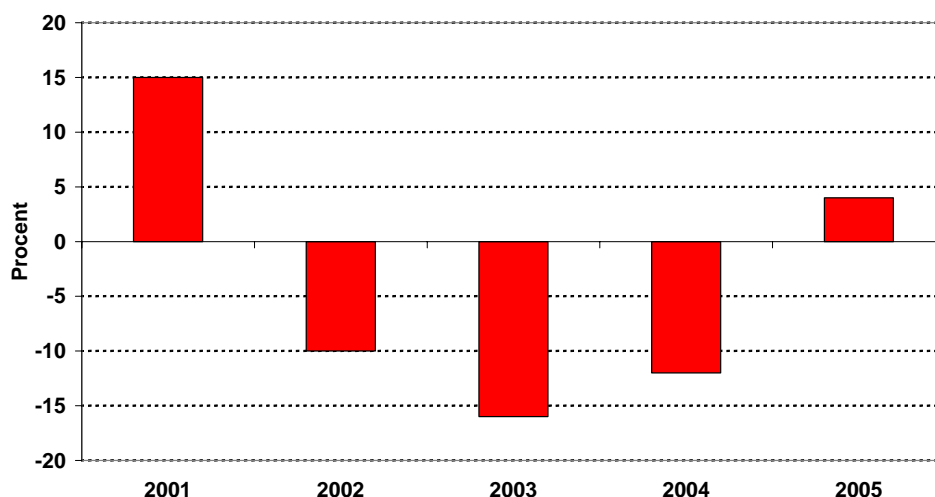
Forskning och utveckling

Sverige har en FoU-intensitet inom företagssektorn som är en av de högsta i världen. FoU-utgifterna som andel av BNP ökade från under 2 procent år 1991 till nästan 3 procent år 2003. Tillsammans med statlig FoU uppgår andelen till cirka 4 procent av BNP.

Av de totala FoU-utgifterna i Sverige på 97 miljarder kr år 2003 svarade industrieföretagen för hela 57 miljarder, det vill säga nära 60 procent av FoU-utgifterna i riket. Resten fördelades på staten och näringslivet i övrigt. Satsningen kan jämfö-

ras med industrins fasta investeringar på 68 miljarder kr. År 2005 hade FoU-utgifterna sjunkit ytterligare inom industrin. Sedan toppåret 2001 är minskningen drygt 30 procent.

Diagram 2.11 FoU-utgifter inom industrin, fasta priser, årlig förändring, avrundade siffror

Källa: SCB

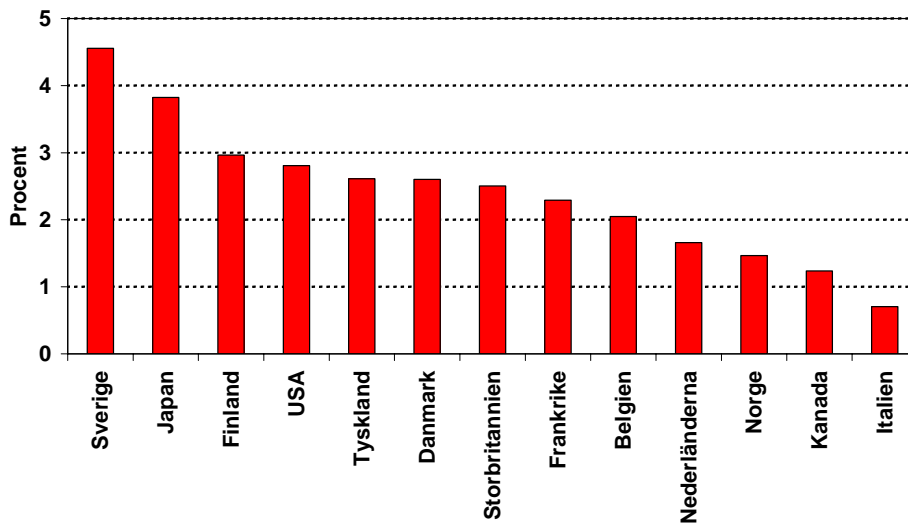
Företagens satsning på forskning och utveckling drivs av närhet till produktionen, behovet av anpassning till viktiga marknader och möjligheten att delta i viktigare frontlinjeforskning.

I förhållande till industrins totala förbrukning motsvarar FoU-utgifterna knappt 6 procent. FoU-utgifterna är ojämnt fördelade inom industrin, där ett fåtal branscher och storföretag inom dessa dominerar. Branscherna utgörs av teleproduktindustrin, bilindustrin, läkemedelsindustrin och maskinindustrin. Tillsammans svarar dessa branscher idag för 75-80 procent av industrins totala FoU. Därutöver har massa- och pappersindustrin, den kemiska industrin, samt delar av den övriga verkstadsindustrin relativt höga FoU-utgifter.

FoU-intensiteten mätt som andel av produktionen placerade år 2002 Sverige i toppen av ett antal OECD-länder.

Läkemedelsbranschen, branschen för tillverkning av teleprodukter och branschen för tillverkning av luftfartyg och rymdfarkoster hade den högsta relativa FoU-andelen i Sverige. Läkemedelsbranschen i Sverige intog också en ledande position bland de jämförda länderna.

Diagram 2.12 FoU-intensitet, som andel av produktionsvärdet, år 2002

Källa: OECD

Strukturen på FoU-verksamheten skiljer sig ofta i de utländska och inhemska delarna av företaget. I regel är den FoU som bedrivs utomlands mer inriktad på utveckling och lokal anpassning, medan hemmamarknadsenheterna i högre grad är inriktade på forskning. Det finns dock stora branschvisa skillnader, exempelvis kan läkemedelsföretagen ha avancerad forskning spridd globalt medan fordonsindustri tenderar att koncentrera sin forskning till en eller ett fåtal orter, ofta nära huvudkontoret.

Vid en internationell jämförelse framkommer också att svenska multinationella företag är mer personalintensiva (mätt som antal anställda inom FoU-verksamhet per 1000 anställda) än företag i andra OECD-länder.

FoU-verksamheten är i jämförelse med produktion och annan affärsverksamhet i företagen minst internationaliserad. Men internationellt FoU ökar. 20 större svenska företagskoncerner genomförde 20 procent av sin FoU utomlands år 1995, år 2003 var siffran 40 procent. Andelen utlandskontrollerad FoU inom alla industrisektorer ökade från 10 procent år 1995 till 45 procent år 2003.

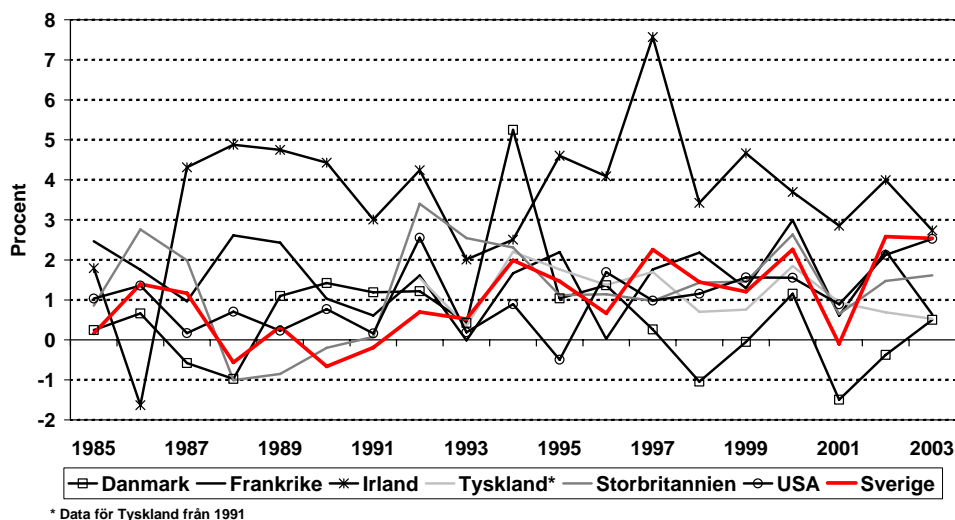
Totalfaktorproduktivitet

Ekonomi växer om insatserna av arbete och kapital ökar, det vill säga om fler arbetar och/eller kapitalinvesteringarna ökar. Med en ekonomi kan också växa på grund av exempelvis nya tekniska lösningar, nya sätt att organisera produktion och arbetskraft, ökad kunskap och förmåga hos arbetskraften. Som ett mått på dessa faktorer använder ekonomer något de kallar totalfaktorproduktivitet.

Den svenska ekonomins genomsnittliga totalfaktorproduktivitet har utvecklats positivt sedan början av 1990-talet. Från att Sverige under 1980-talet varit bland de industriländer som haft lägst placering har Sverige successivt stärkt sin position och avancerat till en av tätplatserna.¹⁰

¹⁰ Källa ”Inför avtalsrörelsen 2007”, en rapport från Industrins ekonomiska råd, oktober 2006.

Diagram 2.13 Totalfaktorproduktiviteten, hela ekonomin, 1985 – 2003

Källa: OECD

Sammanfattning

Svensk industris konkurrenskraft har stärkts under innevarande avtalsperiod.

Kostnadmässigt hävdar sig svensk industri väl. Arbetskraftskostnaderna har ökat med 2,5- 3,0 procent per år under avtalsperioden, vilket är ungefär detsamma som i våra viktigaste konkurrentländer. Produktivitetsökningen inom industrin på drygt 7 procent årligen är högre än i våra konkurrentländer. Växelkursförändringarna under avtalsperioden tar ut varandra. Konsekvensen blir att svensk industris relativa kostnadsläge har förbättrats under avtalsperioden. Denna fördel har dock till en del motverkats av försämrade bytesförhållanden.

Den svenska industriproduktionen ökade mycket kraftigt under år 2004, för att sedan fortsätta öka men i lägre, mer normal takt. Vinstnivåerna har stigit under perioden. Industrikonjunkturen fortsätter att vara stark.

Sverige har en FoU-intensitet inom företagssektorn som är en av de högsta i världen. Investeringsnivån har från en låg nivå stigit under perioden och ser ut att stiga även under kommande år. Den svenska ekonomins totalfaktorproduktivitet har utvecklats positivt sedan början av 1990-talet. Svensk industri har ett starkt utgångsläge inför framtiden. Det ligger i parternas gemensamma intresse att ytterligare förbättra svensk industris förnyelseförmåga under åren framöver.

Det finns dock inga skäl till att på kort sikt, under de närmaste åren, ytterligare stärka svensk industris konkurrenskraft genom lägre arbetskraftskostnadsökningar i Sverige än i omvärlden. Istället borde de svenska arbetskraftskostnaderna, mot bakgrund av det höga vinstläget och den högre produktivitetsutvecklingen, kunna öka något mer än i omvärlden under de närmaste åren.

3. Sysselsättning och arbetslöshet

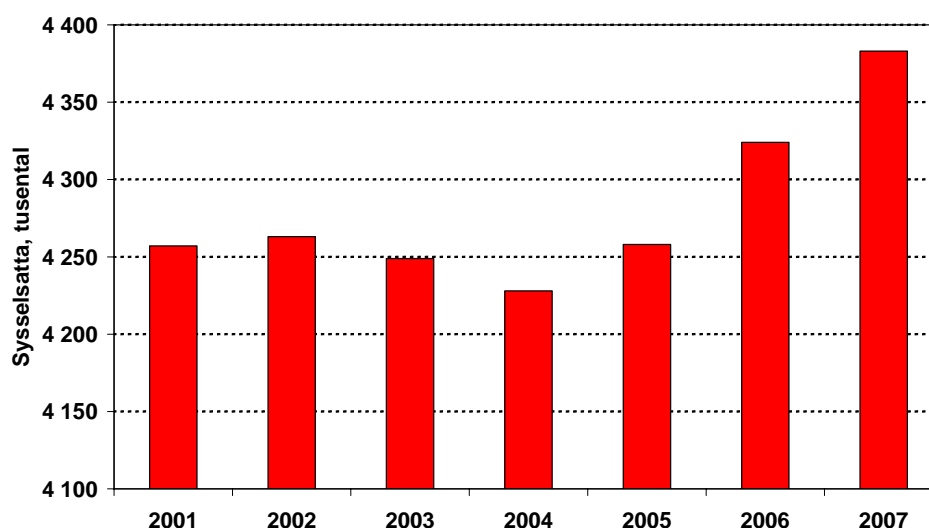
I detta kapitel görs en beskrivning av utvecklingen på arbetsmarknaden generellt och med särskilt fokus på industrins område. I kapitlet redogörs även för viktiga indikatorer som varsel och nyanmälda platser.

Sysselsättning

Den statistikomläggning som gjordes under 2005 medför fortsatt vissa svårigheter i att bedöma den faktiska sysselsättningsutvecklingen. Den stagnation i sysselsättningsutvecklingen som noterades efter den kraftiga uppgången fram till 2001 förefaller vara på väg att åter övergå i en ny sysselsättningsuppgång om än i en något svagare takt än under förra uppgången.

Den nya uppgången är dock inte tillräckligt kraftig för att möjliggöra att riksdagens sysselsättningsmål om 80 procent av befolkningen i åldersintervallet 20-64 år skall uppnås. Konjunkturinstitutet bedömer dock att andelen under 2007 åter kommer över 78 procent.

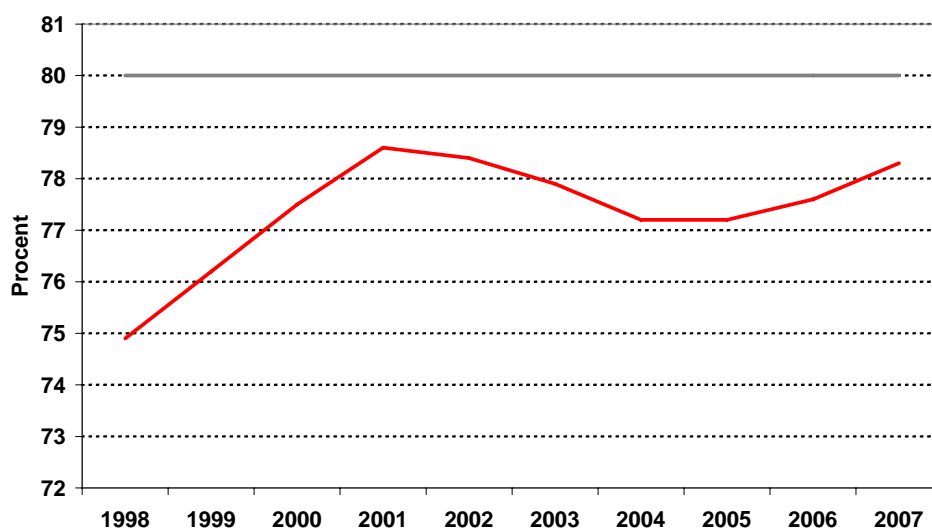
Diagram 3.1 Sysselsatta i tusental, 16-64 år

Källa: Konjunkturinstitutet

Riksdagen har beslutat om ett mål för sysselsättningen som innebär att sysselsättningsgraden (personer i reguljär sysselsättning) bör vara 80 procent av alla i åldersgruppen 20-64 år. Av diagram 3.2 framgår att den negativa trenden sedan 2001, som inneburit att sysselsättningsgraden rört sig allt längre bort från målet, nu är bruten. Istället ökar sysselsättningsgraden igen. Sysselsättningsökningen sker brett i många branscher.

Diagram 3.2 Sysselsättningsgraden i procent av befolkningen mellan 20-64 år

Källa: Konjunkturinstitutet

Den vändning uppåt av antalet sysselsatta som inleddes under 2005 och som förefaller fortsätta både 2006 och 2007 gäller inte industrin. Av tabell 3.1 framgår dock att minskningen av industrissysselsättningen beräknas bli lägre i år och nästa år.

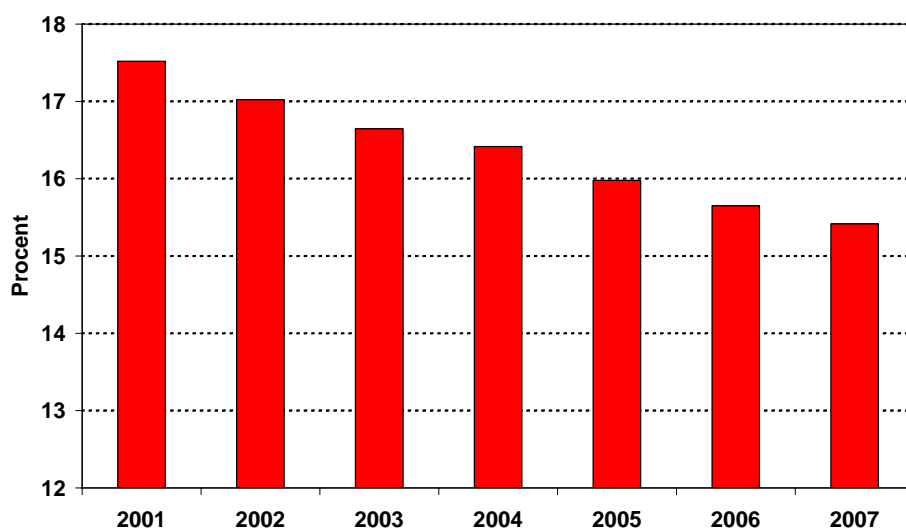
Tabell 3.1 Sysselsättning 2001-2007, i tusental och förändring i procent

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totalt	4 257	4 263	4 249	4 228	4 258	4 324	4 383
Förändring i procent	2,0	0,1	-0,3	-0,5	0,7	1,5	1,4
Industrin	761	741	722	708	691	688	687
Förändring i procent	1,1	-2,7	-2,5	-1,9	-2,4	-0,5	-0,1

Källa: Konjunkturinstitutet

I takt med att sysselsättningen ökar och industrissysselsättningen sjunker, så sjunker också industrissysselsättningens relativa andel av den totala sysselsättningen. År 2001 var andelen 17,5 procent för att år 2006 beräknas uppgå till 15,7 procent. Under 2007 beräknas andelen sysselsatta inom industrin sjunka ytterligare, se diagram 3.3.

Diagram 3.3 *Sysselsatta inom industrin, som andel av totala antalet sysselsatta*

Källa: SCB och egna beräkningar

En del av nedgången i industrissysselsättningen beror på att mer och mer av industriföretagens verksamhet läggs ut på olika tjänsteföretag. Det gäller exempelvis städning, bevakningsuppgifter, transporter och i ökad uträkning delar av företagets administration. De innebär att en del av nedgången i industrissysselsättningen uppvägs av ökningen av antalet sysselsatta inom branschen företagsnära tjänster.

I tabell 3.2 nedan redovisas utvecklingen av sysselsättningen för egentlig industri och företagstjänster. Minskningen av antalet sysselsatta inom industrin motsvaras i stort av ökningen av antalet sysselsatta inom företagstjänster. Alla anställda inom branschen företagstjänster jobbar dock inte mot industriföretagen. Anställda inom branschen företagstjänster arbetar också med tjänster till företag i tjänstebanscher och den offentliga sektorn. Enligt Industrins ekonomiska råd är ungefär hälften av antalet anställda inom branschen företagstjänster sysselsatta med uppgifter som riktar sig mot industrin¹¹

Tabell 3.2 *Antalet sysselsatta i tusental*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Egentlig industri	753	761	741	722	708	691
Företagstjänster	380	426	422	419	418	433
Totalt	1 133	1 187	1 173	1 141	1 129	1 124

Källa: Statistiska Centralbyrån, Konjunkturinstitutet, egna beräkningar

Det innebär att det är väsentligt fler som är direkt beroende av industrin för sin sysselsättning än de som i sysselsättningsstatistiken redovisas som sysselsatta inom industrin. Vid sidan av detta finns ett stort antal som indirekt är beroende av industrin för sin sysselsättning.

¹¹ "Inför 2007 års avtalsrörelse", Industrins ekonomiska råd, oktober 2006

Arbetslöshet

Arbetslösheten har varit fortsatt hög under de två senaste avtalsperioderna. En ökning av sysselsättningen är under normala förhållanden en förutsättning för att arbetslösheten ska sjunka. Däremot leder en ökad sysselsättning inte till en lika stor minskning av arbetslösheten. Det beror på att när utsikterna för att finna ett arbete ökar söker fler personer sig ut på arbetsmarknaden. Det gäller bland annat personer som finns i utbildningar. Detta leder till att det totala antalet arbetslösa inte sjunker i den takt som annars skulle kunna förväntas.

Tabell 3.3 *Arbetslöshet, antal personer i tusental och i procent av arbetskraften, 2001-2007*

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antal arbetslösa	191	192	236	268	269	246	211
i procent av arbetskraften	4,3	4,3	5,3	6,0	5,9	5,4	4,6
Antal i åtgärder	111	117	92	107	123	145	139
i procent av arbetskraften	2,5	2,6	2,0	2,4	2,7	3,2	3,0
Sammanlagt i procent	6,8	6,9	7,3	8,4	8,6	8,6	7,6

Källa: SCB, Arbetsmarknadsstyrelsen, Konjunkturinstitutet

Den öppna arbetslösheten uppgick under 2005 till 5,9 procent, medan 2,7 procent av arbetskraften i genomsnitt befann sig i åtgärder, antingen i utbildnings- eller i sysselsättningsåtgärder. Under 2006 beräknas den öppna arbetslösheten sjunka med en halv procentenhet medan andelen i åtgärder bedöms öka lika mycket.

Tabell 3.4 *Arbetslösheten per fackförbund i Facken inom industrin, procent*

	Augusti 2003	Augusti 2004	Augusti 2005	Augusti 2006	Aug. -06 kvinnor
CF*	2,8	3,3	2,6	1,9	2,2
IF Metall**	--	--	--	4,9	6,4
Industrifacket**	6,6	6,9	7,2	--	--
Livs	8,2	8,6	8,9	7,4	7,8
Metall**	6,6	6,2	6,3	--	--
Pappers	3,4	3,4	3,4	3,2	6,3
Sif	5,4	5,4	5,1	4,0	4,9
Skogs- och Trä	6,7	5,8	5,7	4,5	6,0

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen, Civilingenjörssförbundet

* För CF gäller att siffrorna avser hur stor andel av medlemmarna som ersatts under månaden.

AMS siffror anger andelen den sista i respektive månad.

** Sedan 1 maj 2006 är IF Metalls kassa en sammanslagning av Industrifackets och Metalls tidigare kassor.

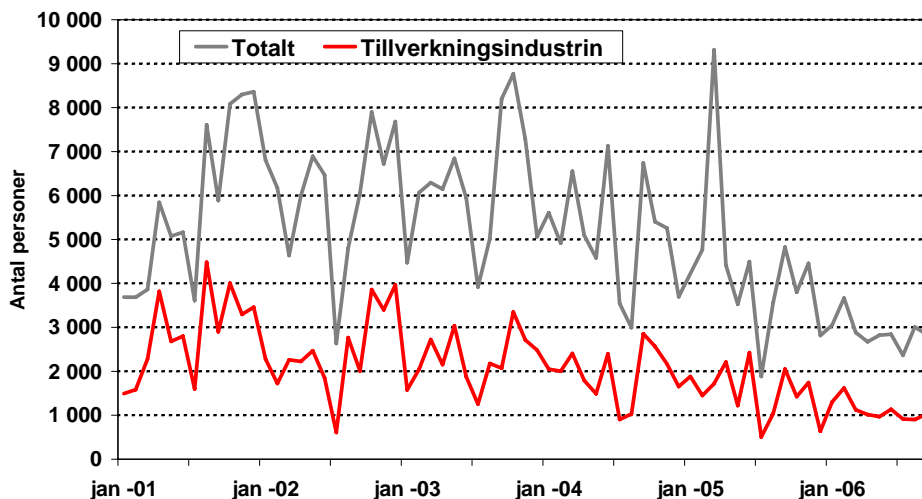
Arbetslösheten i förbundens a-kassor är lägre i augusti 2006 än de tre tidigare augustimånaderna, möjligen med undantag för Pappers kassa. Å andra sidan noterar Pappers a-kassa en relativt sett låg arbetslöshet. Trots den låga totala arbetslösheten har Pappers en relativt sett hög arbetslöshet för de kvinnliga medlemmarna.

Det ska konstateras att Livs har den högsta arbetslösheten bland kassorna i Facken inom industri, medan CF har den lägsta.

Varsel och bristtal

Varselstatistiken för de senaste ett och ett halva året, vilken åskådliggörs i diagram 3.4 nedan, pekar på en tydlig förbättring, både totalt och för tillverkningsindustrin. Andelen av de totala varslen som kommer in till länsarbetsnämnderna som drabbar tillverkningsindustrin hamnar strax under en tredjedel.

Diagram 3.4 *Personer berörda av varsel, månadssiffror*

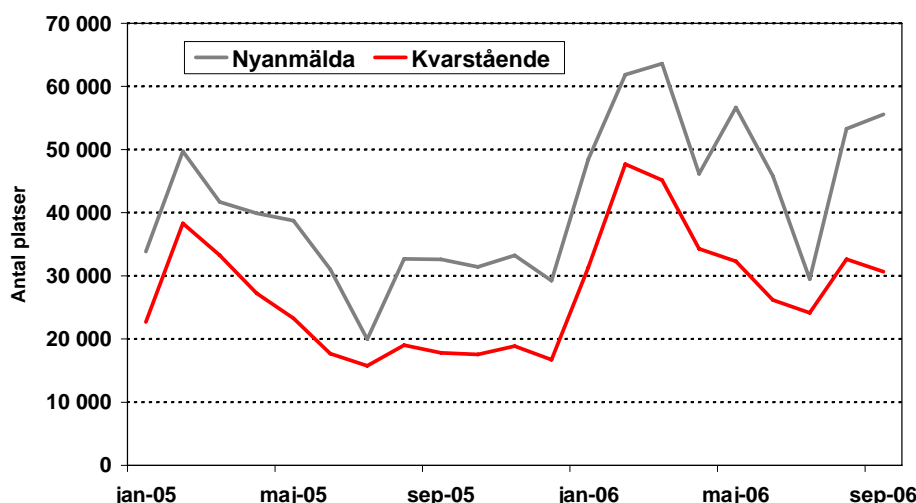
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

Det är varsel som omfattar fem eller fler än fem personer som ska anmälas till länsarbetsnämnderna. Enligt de olika trygghetsorganisationer som är verksamma på arbetsmarknaden är en stor och växande andel personalneddragningar sådana som omfattar färre än fem personer. Varselstatistiken underskattar således strukturenvandlingens omfattning.

Det som kallas vardagsrationaliseringar förefaller bli allt vanligare. Siffror från Trygghetsrådet TRR tyder på att företagens agerande förändrats över tiden då det gäller personalfrågor. Från att ha befunnit sig i en situation där efterfrågan på företagens produkter styrde behovet av personal, så ställs idag allt större krav på aktuell kunskap och de som av skilda anledningar inte har skaffat sig denna plockas bort.

Vilka möjligheter har då de varslade och andra arbetslösa att få ett nytt arbete? Ser vi på AMS' statistik över nyanmälda och kvarstående lediga platser tyder mycket på att uppgången i lediga jobb fortsätter. Tittar man på den nedgång som syns under de senaste månaderna så ska ändå konstateras att dagens nivå är högre än vad som noterades vid motsvarande månad föregående år.

Diagram 3.5 Nyanmälda och kvarstående lediga platser, månadssiffror

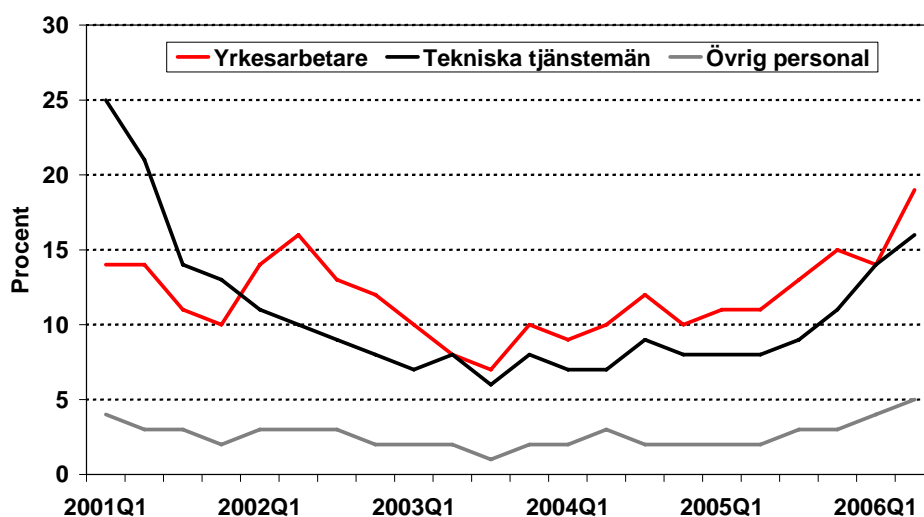

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

Hos AMS kan man få kännedom om ungefär en tredjedel av de antal lediga platser som finns. Statistiken kan också påverkas av att andelen tillfälliga eller tidsbegränsade lediga jobb växer. Det betyder att nytillträdande och sannolikt också ombytessökande på arbetsmarknaden hamnar i ett tidsbegränsat arbete. Ett viktigt motiv bakom detta är de allt starkare kraven från arbetsgivarnas sida på färsk kompetens.

Konjunkturinstitutet mäter regelbundet (kvartalsvis) bristen på arbetskraft. Sen drygt ett år tillbaka i tiden ökar bristen på både yrkesarbetare och tekniska tjänstemän inom industrin.

Diagram 3.6 Brist på arbetskraft i tillverkningsindustrin¹², kvartalsvärden

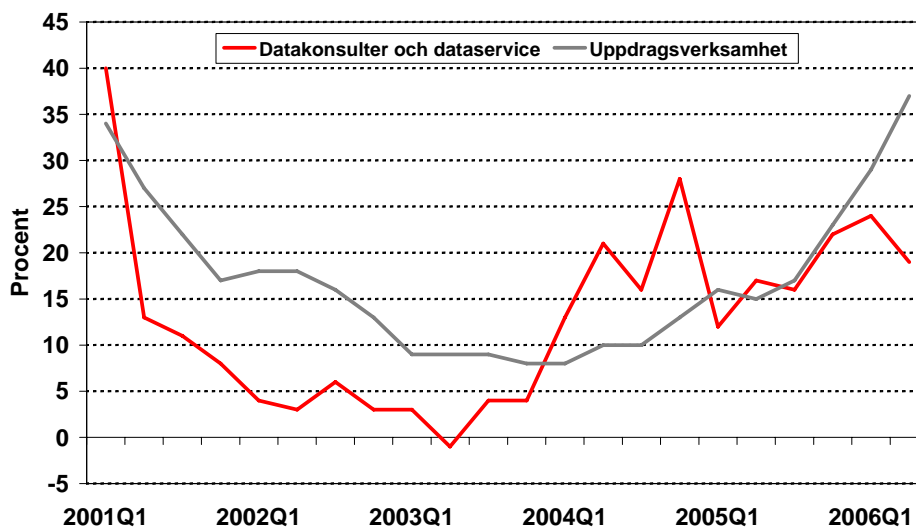

Källa: Konjunkturinstitutet

¹² Procenttalen i diagram 3.6 anger hur stor andel av företagen inom tillverkningsindustrin som uppger att de har brist på respektive personalkategori.

Inom tjänstebranscherna har bristen på kvalificerad arbetskraft ökat de senaste två åren. Under 2004 steg bristtalen tillfälligt på datakonsulter och dataservice för att nu ligga på en nivå där vart femte till fjärde företag upplever brist. Under samma tid har också bristen på kvalificerad personal gjort sig allt mer påmind inom uppdragsverksamheten.

Diagram 3.7 Bristtal i tjänstebranscherna¹³, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet

Omställningsförmåga

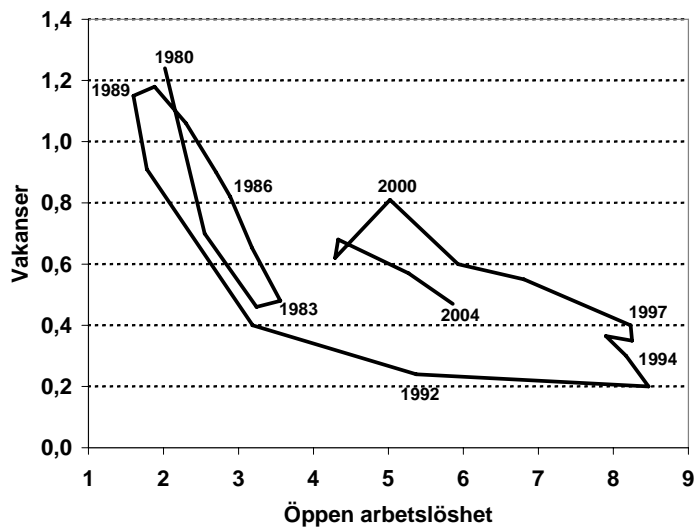
Det diskuteras ofta hur väl den svenska arbetsmarknaden fungerar. Ett sätt att mäta detta är att utgå från den så kallade Beveridgekurvan. Beveridgekurvan mäter sambandet mellan arbetslösheten och vakanserna på arbetsmarknaden. I Konjunkturinstitutets Lönebildningsrapport för 2006 visas en Beveridgekurva. Kurvan finns återgiven i diagram 3.8 och visar sambandet mellan öppen arbetslöshet och vakanser. Ju närmare kurvan kommer det nedre vänstra hörnet ju bättre fungerar matchningen på arbetsmarknaden.

Diagrammet visar på att samspel mellan arbetslöshet och vakanser försämrades under 1990-talet jämfört med 1980-talet. Den indikerade förbättring av arbetsmarknadens anpassningsförmåga sedan år 2000 för dock inte kurvan tillbaka till läget under 1980-talet. Försämringen under 1990-talet sammanfaller med omläggningen av den ekonomiska politiken i Sverige och förändringen kan också bero på den.

Om arbetsmarknadens omställningsförmåga förbättras kan arbetslöshetsnivåerna sänkas utan att inflationen tar fart.

¹³ Procenttalen i diagram 3.7 anger hur stor andel av företagen inom respektive tjänstebransch som uppger att brist på arbetskraft är det största hindret för företagets verksamhet.

Diagram 3.8 Beveridgekurva, 1980-2005, procent av arbetskraften

Källa: Konjunkturinstitutet och SCB

Tolkningen bör dock göras med ett visst mått av försiktighet eftersom båda måtens tillförlitlighet kan diskuteras. Vi har ovan diskuterat AMS' relativt sett låga och sannolikt minskande andel lediga platser. Frågan måste ställas om hur jobb som kommer fram på andra sätt tillsätts, inte minst tidsmässigt. Dessutom kan det råda delade meningar om vilket arbetslöshetsmått som bör tillämpas.

Utsikter för 2007

För nästa år, 2007, förefaller alla tillgängliga prognoser tyda på en ökande sysselsättning och på en fortsatt sjunkande arbetslöshetsnivå. I detta sammanhang är det nödvändigt att påpeka att en ökad efterfrågan på arbetskraft normalt sett leder till att arbetskraftutbudet ökar. Det betyder att personer som finns utanför arbetsmarknaden – t ex i utbildning, i hemmet eller i någon form av långtidssjukdom och förtidspension – kan söka sig tillbaka till arbetsmarknaden. Ju kraftigare denna tendens är, desto mindre blir effekten av minskad arbetslöshet när sysselsättningen stiger.

Den nya borgerliga regeringen har föreslagit ett antal förändringar av arbetsmarknadspolitiken som kan komma att få effekt på såväl utbud som efterfrågan på arbetskraft som matchningen. Vi gör ingen närmare analys av dessa förslag här.

Sammanfattning

Sysselsättningen ökar i Sverige. Arbetslösheten sjunker dock inte i samma takt beroende på att arbetskraftsutbudet ökar. Industrisysselsättningen minskar fortsatt även om den till viss del motverkas av en ökning i företagsnära tjänster.

Varslen om personalnerdragningar minskar i omfattning samtidigt som antalet lediga platser ökar. Omfattning och inriktning på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är oklar som en effekt av valresultatet i september 2006. Riksdagens målsättning om en sysselsättningsgrad på 80 procent verkar inte kunna nås, även om ett ökat arbetskraftsutbud ger ökade möjligheter för detta.

Det finns en tendens till ökad brist på kvalificerad personal redan i ett läge med hög arbetslöshet. Detta kommer att ställa än högre krav på arbetsmarknadens omställningsförmåga.

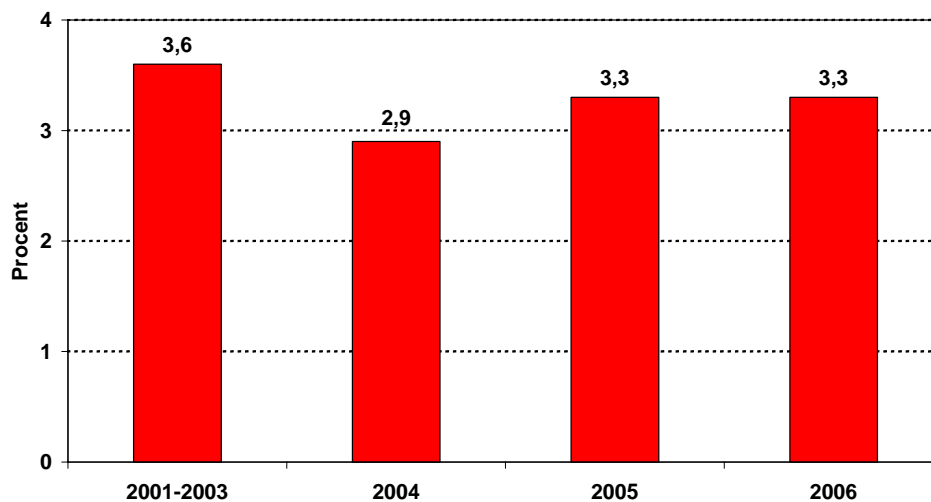
4 Löner

I detta kapitel redogörs för löneutvecklingen för industrianställda under föregående och innevarande avtalsperiod. Såväl nominella som reala förändringar redovisas och en jämförelse görs med utvecklingen i Europa.

Löneökning

Under föregående avtalsperiod, 2001-2003, var den genomsnittliga löneökningen 3,6 procent per år. Löneökningen under innevarande avtalsperiod beräknas bli lägre, 3,2 procent per år. Vår prognos bygger främst på parternas egen statistik och är i stort sett densamma som Konjunkturinstitutets prognos för timlöner inom industrin¹⁴. Löneökningarna är högre 2005 och 2006 än de var 2004.

Diagram 4.1 Löneökningar inom industrin, årlig förändring

Källa: Facken inom industrins lönedatabas och egna bedömningar

Löneökningarna på arbetsmarknaden totalt beräknas enligt Konjunkturinstitutet bli 3,2 procent per år under perioden 2004-2006 jämfört med 4,0 under perioden 2001-2003. Löneökningarna är relativt likartade i de olika sektorerna. Högst ligger kommuner och landsting med löneökningar på 4,4 procent under perioden 2001-2003 och 3,5 procent under perioden 2004-2006. Konjunkturinstitutets beräkningar bygger på Medlingsinstitutet/SCB:s konjunkturstatistik och egna prognoser.

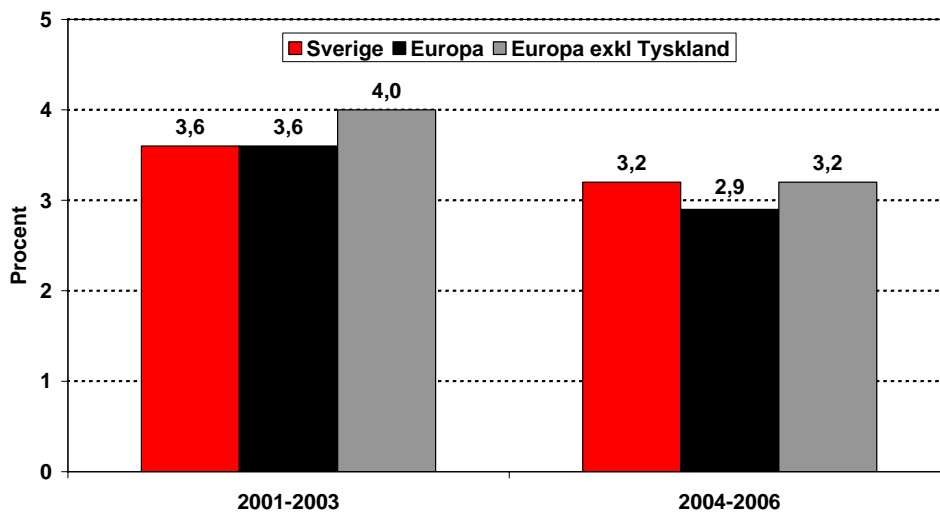
¹⁴ I de tal för löneökningar som redovisas i detta avsnitt kan en viss effekt av den förkortade arbetstiden ingå.

Löneökningar i Europa

Under perioden 2001-2003 var löneökningstakten i Europa¹⁵ lika stor som den var i Sverige¹⁶. Under innevarande avtalsperiod, 2004-2006, beräknas löneökningen minska både i Sverige och i resten av Europa. Minskningen är större i Europa än i Sverige.

Löneökningstakten skiljer sig mellan olika länder. Norge, Storbritannien och Irland beräknas 2004-2006 ha en löneökningstakt på cirka 4 procent per år medan lönerna i Tyskland endast ökar 1,7 procent per år. De flesta europeiska länder har en lägre löneökningstakt 2004-2006 än de hade 2001-2003 men det är framför allt minskningen i Tyskland som drar ner snittet för Europa. Om Tyskland exkluderas blir den genomsnittliga ökningstakten under perioden 2004-2006 i Europa 3,2 procent per år, vilket är lika mycket som i Sverige.

Diagram 4.2 Löneökning inom industrin, genomsnittlig årlig förändring

Källa: US Department of Labor, Eurostat, Facken inom industrins lönedatabas och egna bedömningar

Löneökningarna i Europa beräknas under de kommande åren öka något. Detta utifrån vad som nu är känt inför kommande avtalsförhandlingar och till följd av ett bättre konjunkturläge och en starkare tillväxt inom industrin, inte minst i Tyskland.

Reallöner

Reallöneökningen 2004 och framför allt 2005 var betydligt högre än under perioden 2001-2003. År 2005 hade de industrianställda en genomsnittlig reallöneökning på 2,8 procent. År 2006 beräknas reallönerna öka med 1,8 procent. Minskningen i reallöneökningstakt beror på att inflationen under 2006 kommer att vara

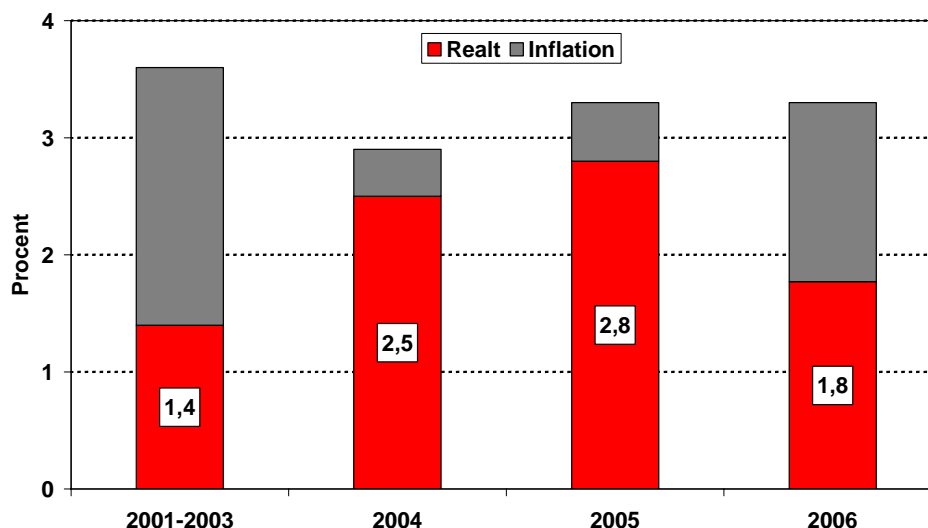
¹⁵ Med Europa menas här Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyskland och Österrike. Sammanvägningen är gjord med hjälp av TCW-vikter.

¹⁶ I löneökningstalen för Sverige ingår endast i begränsad omfattning kostnaderna för de senare årens arbetstidsförkortning.

högre än den var under 2004 och 2005. Totalt under perioden 2004-2006 ökar reallönerna med 2-2,5 procent per år.

I diagram 4.3 anger den totala stapeln hela löneökningen och den röda delen reallöneökningen. Siffran som anges i stapeln är den reala löneökningen. Den grå delen motsvarar således inflationen.

Diagram 4.3 Lön och reallön för industrianställda, årlig förändring

Källa: SCB, Konjunkturinstitutet, Facken inom industrins lönedatabas och egna bedömningar

Ser man till perioden 1997 fram till idag har reallönerna för de industrianställda i Sverige ökat med mer än 2 procent per år.

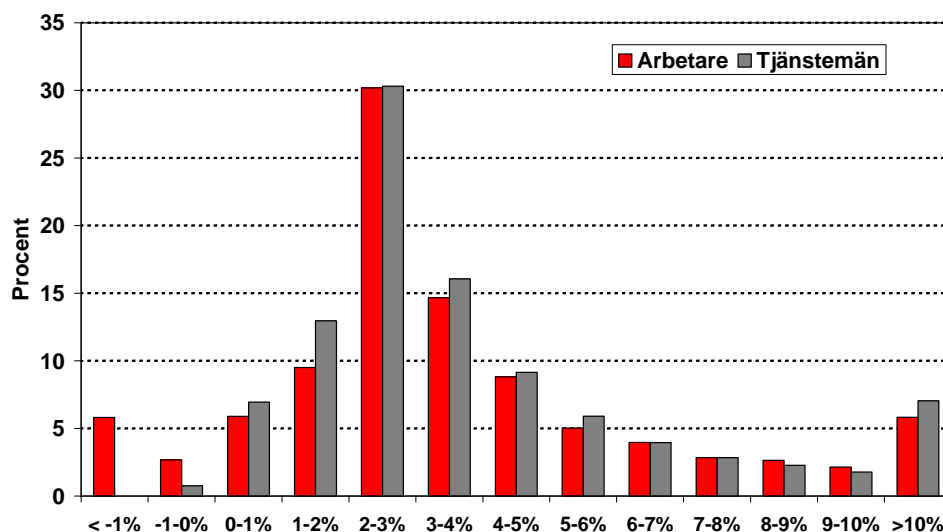
Vanligaste löneökningen

Facken inom industrin har sedan 2001 arbetat med att bygga upp en gemensam databas över lönerna för alla industrianställda. Genom bearbetningar av denna kan man se inte bara hur stora de genomsnittliga löneökningarna är, utan också hur löneökningarna fördelar sig och vilka löneökningar som är vanligast förekommande¹⁷.

Diagram 4.4 visar hur många av de industrianställda som fått en viss löneökning. Drygt 30 procent av Sveriges industrianställda hade år 2005 en löneökning på mellan 2 och 3 procent. Det var den klart vanligaste löneökningen. Av arbetarna hade knappt 10 procent en löneökning på 1-2 procent och knappt 15 procent en ökning på 3-4 procent. Motsvarande siffror för tjänstemännen var 13 respektive 16 procent.

¹⁷ Se även rapporten "Löner inom industrin 2005" från Facken inom industrin.

Diagram 4.4 Löneökningarnas storlek 2005

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Den genomsnittliga löneökningen för industrins anställda år 2005 var enligt Facken inom industrins lönedatabas 3,3 procent.

Sammanfattning

Lönerna inom industrin i Sverige beräknas under perioden 2004-2006 öka med drygt tre procent eller cirka 3,2 procent per år. Det är ungefär en halv procentenhet lägre än under avtalsperioden 2001-2003. Åren 2001-2003 var löneökningstakten i Europa densamma som i Sverige. Löneökningstakten har sjunkit också i Europa och beräknas under perioden 2004-2006 bli knappt tre procent eller 2,9 procent per år. Snittet för Europa dras ner av den låga löneökningstakten i Tyskland. Under de kommande åren beräknas lönerna öka något mer i Europa.

Reallönen för industrianställda i Sverige beräknas öka med i genomsnitt 2,4 procent per år under avtalsperioden 2004-2006. Motsvarande siffra för föregående avtalsperiod var 1,4 procent per år. Den vanligaste löneökningen för både arbetare och tjänstemän inom industrin år 2005 var 2-3 procent.

5. Konjunkturläge och utsikter

Detta kapitel behandlar den senaste tidens ekonomiska utveckling i Sverige och omvärlden, samt prognosen för 2007 och 2008. När det gäller utsikterna bygger kapitlet i huvudsak på Konjunkturinstitutets rapport "Konjunkturläget augusti 2006". Facken inom industrin gör i detta avseende ingen egen prognos.

Världskonjunkturen

Den starka uppgången i världskonjunkturen fortsätter och den globala tillväxten väntas bli 5,0 procent i år. Vid sidan av 2004 är det den högsta globala tillväxttakten sedan början av 1970-talet. Den starka utvecklingen omfattar de flesta av världens regioner men är starkast utanför OECD-området och särskilt påtaglig i Kina som utgör en allt större andel av global BNP. Det är främst de fasta investeringarna som driver utvecklingen av världsekonomin, men framöver väntas hushållens konsumtion ge ett större bidrag till den globala tillväxten.

Tabell 5.1 BNP-utvecklingen i världen

	2005	2006	2007	2008
USA	3,2	3,5	3,0	2,9
Japan	2,6	2,8	2,5	2,0
Danmark	3,2	2,6	2,3	1,9
Finland	3,0	3,6	2,8	2,6
Norge	2,5	2,6	2,5	2,2
Euroområdet	1,4	2,3	2,1	2,2
Tyskland	1,2	1,9	1,6	1,9
Frankrike	1,2	2,2	2,1	2,2
Storbritannien	1,9	2,6	2,7	2,7
Sverige	2,6	4,5	3,4	2,7
Nya EU-länder	4,7	4,8	4,6	4,6
OECD	2,7	3,1	2,8	2,7
Indien	8,3	7,5	7,0	7,0
Kina	9,9	10,0	9,5	8,7
Världen	4,8	5,0	4,7	4,4

Källa: Konjunkturinstitutet

Den globala tillväxten blir relativt hög även under 2007 och 2008, om än inte lika hög som under de närmast föregående åren. Den något lägre tillväxttakten beror på att resursutnyttjandet blir mer ansträngt och penningpolitiken stramas åt.

Den internationella inflationsuppgången som skett det senaste året kan till stor del förklaras av stigande energipriser, framförallt på olja. Konjunkturinstitutet prognostiserar att oljepriset ska falla tillbaka under 2007 och 2008 och dämpa inflationstakten. Enligt prognosen sjunker inflationstakten inom OECD från 2,7 procent i år till 2,3 procent respektive 2,1 procent under de kommande två åren. Prognosen är dock mycket osäker eftersom priset på olja påverkas av den politiska oron i framför allt Mellanöstern och Nigeria.

Tabell 5.2 KPI-utvecklingen i världen

	2005	2006	2007	2008
USA	3,4	3,5	2,6	2,4
Japan	-0,3	0,7	0,9	1,2
Danmark	1,7	2,0	2,0	2,0
Finland	0,8	1,4	1,7	2,0
Norge	1,5	2,2	2,1	2,1
Euroområdet	2,2	2,2	2,1	1,8
Tyskland	1,9	1,8	2,3	1,5
Frankrike	1,9	1,8	1,6	1,7
Storbritannien	2,0	2,2	2,1	2,1
Sverige	0,5	1,5	1,9	2,6
Nya EU-länder	2,5	2,3	2,6	2,5
OECD	2,6	2,7	2,3	2,1
Indien	4,2	5,0	5,5	5,6
Kina	6,3	6,0	5,6	5,2

Källa: Konjunkturinstitutet

Eftersom den globala tillväxten till stor del är investeringsdriven ökar efterfrågan på kapital, vilket bidrar till att de låga räntorna har börjat stiga under det senaste året. Trots räntehöjningarna är penningpolitiken fortfarande expansiv i många länder. I takt med att den globala ekonomin fortsätter att utvecklas starkt höjs dock räntorna och penningpolitiken blir mindre expansiv.

Den amerikanska ekonomin närmar sig konjunkturtoppen. En serie höjningar av styrräntan har genomförts under det senaste året för att förebygga en överhettad ekonomi. Det gör att konsumtionsökningen, som har drivit konjunkturuppgången, bromsas upp och att investeringstillväxten gradvis avtar. Den amerikanska centralbanken har en svår uppgift att lägga styrräntan på en nivå som inte dämpar konsumtionen för mycket samtidigt som inflationen inte tar fart och obalanserna gentemot omvärlden inte förvärras.

Den japanska ekonomin är sedan en tid tillbaka i en återhämtningsfas efter en lång period av ekonomisk stagnation. Den ekonomiska utvecklingen gynnas av hushållens stigande konsumtion, ökande export och stigande investeringar. Den japanska centralbanken höjde nyligen styrräntan till 0,25 procent efter fem år av nollränta. Under de kommande åren saktar dock exporten in på grund av långsammare tillväxttakt i Kina och USA.

Kinas ekonomiska expansion är fortsatt stark med stora investeringar och snabbt ökande export. Kinas bytesbalansöverskott stiger därför kraftigt. Under de kommande två åren väntas en fortsatt hög tillväxttakt även om den dämpas något från årets 10 procent.

I euroområdet blir återhämtningen allt tydligare. I år har både Tysklands och Frankrikes tillväxt ökat markant. Konjunkturutvecklingen inom euroområdet fortsätter under de kommande åren men i relativt långsam takt. De höga energipriserna har medfört att inflationen har fortsatt att överskrida den europeiska centralbankens inflationsmål (knappt 2 procent). Men eftersom inflationen väntas falla

tillbaka något under de kommande åren, på grund av sjunkande energipriser, höjs styrräntan även fortsättningsvis i en långsam takt. Efterfrågan på arbetskraft ökar inom euroområdet och hushållen är mer optimistiska inför framtiden än tidigare. En kraftigare konsumtionsökning uteblir dock. Inkomstökningarna i Tyskland fortsätter att vara blygsamma och det finns en oro för välfärdssystemets hållbarhet och vad ytterligare reformer kan komma att innebära. Det gör att sparkvoten förblir hög även framöver. I Tyskland höjs dessutom momsens under nästa år, från 16 procent till 19 procent samtidigt som arbetsgivaravgiften sänks i motsvarande grad, vilket troligen dämpar konsumtionstillväxten i hela euroområdet.

Den svenska konjunkturutvecklingen

Återhämtningen av den svenska ekonomin som inleddes under slutet av 2004 har övergått till en stark högkonjunktur. Den svenska tillväxttakten är för närvarande mycket hög. Under 2006 ökar BNP med hela 4,5 procent. Senast tillväxten var så hög var under högkonjunkturåret 2000. Sverige har därmed en betydligt högre tillväxttakt än jämförbara länder inom OECD.

Förutsättningarna för en fortsatt god utveckling är goda. Den svenska ekonomin är i en bred och stark konjunkturuppgång. Den internationella efterfrågan utvecklas starkt, investeringarna ökar, penning- och finanspolitiken är i nuläget expansiv och hushållens konsumtion fortsätter att öka. Eftersom det finns lediga resurser på arbetsmarknaden kan tillväxten växa relativt snabbt utan att inflationsmålet hotas.

Tabell 5.3 *Prognos för Sveriges ekonomi*

	2005	2006	2007	2008
BNP	2,7	4,1	3,3	2,9
<i>Kalenderkorrigerad BNP</i>	2,6	4,5	3,4	2,7
Hushållens konsumtionsutgifter	2,4	3,1	3,4	2,9
Offentliga konsumtionsutgifter	0,7	1,8	1,6	1,1
Fasta bruttoinvesteringar	8,5	8,3	5,0	3,7
Lagerinvesteringar	-0,2	-0,1	0,1	0,0
Export av varor och tjänster	6,4	8,8	6,9	5,7
Import av varor och tjänster	7,3	8,4	7,7	5,5

Källa: Konjunkturinstitutet

Tillväxttakten dämpas successivt under de kommande två åren. Det beror på att resurserna på arbetsmarknaden minskar och att penningpolitiken blir allt mindre expansiv. Därtill mattas den internationella efterfrågan något och därmed exporttillväxten.

Hushållens disponibla inkomster ökar relativt snabbt och gynnar den goda konsumtionsutvecklingen. Ökningen av hushållens inkomster under 2006 förklaras av ökade timlöner, sänkta skatter och ökade transfereringar. Därtill bidrar stigande efterfrågan på arbetskraft till att sysselsättning och antalet arbetade timmar ökar, vilket förstärker hushållens inkomster även under de kommande åren.

Tabell 5.4 Hushållens inkomster, miljarder kronor, löpande priser samt procentuell förändring

	Nivå 2005	2006	2007	2008
Lönesumma	1 082	5,0	5,5	5,1
Timlön enligt nationalräkenskaperna		3,5	3,9	4,2
Arbetade timmar		1,5	1,6	0,8
Övriga faktorinkomster	250	6,6	3,6	2,1
Överföring från offentlig sektor	483	3,2	2,1	2,1
Överföring från privat sektor	56	4,5	2,7	2,7
Skatter och avgifter	-533	4,3	4,3	4,3
Disponibel inkomst	1 338	4,9	4,3	3,7

Källa: Konjunkturinstitutet

Även den offentliga konsumtionen ökar i år och under 2007 och 2008. En förbättrad arbetsmarknad ger kommunerna ökade skatteintäkter, vilket tillsammans med ökade statsbidrag ger utrymme för ökad kommunal konsumtion.

De fasta bruttoinvesteringarna ökar i år för fjärde året i rad. Under de senaste två åren har dessutom ökningstakten varit över 8 procent. Eftersom kapacitetsutnyttjandet är rekordhøgt är behovet av ökade investeringar stort. Höga vinster i kombination med låga räntor ger goda finansieringsmöjligheter för företagen. Under 2007 och 2008 dämpas investeringstillväxten i takt med att produktionskapaciteten byggs ut, efterfrågan avtar och räntorna stiger. Trots det ökar investeringarna relativt starkt även under de kommande två åren.

Investeringstillväxten är bred och omfattar i stort sett samtliga branscher. De största investeringsökningarna sker bland annat inom energisektorn, tjänstesektorn, företagstjänster och byggverksamheten. Även inom industrin ökar investeringarna men då framför allt inom gruvindustrin där ökningen är mycket kraftig. Tillverkningsindustrin bidrar däremot med en mycket liten del till uppgången av de totala bruttoinvesteringarna i Sverige.

Den globala efterfrågan förblir stark trots en viss avmattning under de närmaste åren. Världshandeln fortsätter därför att växa snabbt och förutsättningarna för svensk export är gynnsamma även under de kommande åren. Den svenska kronkursen kommer dock att stärkas och bromsar exporttillväxten något.

Den svenska exporten har ökat till samtliga stora exportmarknader. Däremot har det inte skett några större förändringar i respektive mottagarlands andel av svensk export under de senaste åren. Den största andelen går till Tyskland och USA som står för 10 procent vardera av den svenska exportmarknaden. Våra nordiska grannländer är också viktiga exportmarknader för Sverige som tillsammans utgör 22 procent.

Tabell 5.5 Sveriges största exportmarknader, andel av Sveriges totala export per land 1998 och 2005, procent

	1998	2005
USA	8,6	10,6
Tyskland	11,4	10,4
Norge	8,5	8,7
Storbritannien och Nordirland	9,5	7,4
Danmark	6,4	6,9
Finland	5,7	6,1
Frankrike	5,1	4,9
Nederländerna	5,9	4,5
Belgien	4,6	4,3
Italien	3,6	3,5
Spanien	2,7	2,9
Kina	1,8	1,9
Japan	2,1	1,5
Indien	0,2	0,7

Källa: SCB

Den starka svenska efterfrågan, och den goda exportutvecklingen, gör att importen ökar kraftigt i år. Under 2007 ökar importen något snabbare än exporten. Ökningstakten dämpas visserligen något under de kommande två åren men förblir ändå relativt stark.

Industrikonjunkturen

Efter en tillfällig försvagning under fjolåret är den svenska industrikonjunkturen nu stark. Både orderingång och produktion har ökat över förväntan under 2006 och orderläget betecknas som mycket bra. Företagens förväntningar på ytterligare produktionsökningar under resten av året är höga, inte minst inom verkstadsindustrin, stål- och gruvindustrin samt IT. Det är endast inom försvarsindustrin som produktionsvolymerna förväntas minska.

Enligt Konjunkturinstitutets prognos ökar industrins produktion med drygt 6 procent i år. Under de kommande två åren fortsätter industriproduktionen att öka med drygt 5 procent 2007 och knappt 4 procent under 2008. Förklaringen till att produktionstillväxten avtar är främst ett allt högre kapacitetsutnyttjande inom delar av de råvaruproducerande branscherna.

Osäkerheter kring den globala konjunkturen

De globala tillväxtutsikterna omges av ett antal risker och osäkerhetsmoment som kan påverka den svenska ekonomin negativt. Det rör sig om höga olje- och energipriser, de amerikanska obalanserna och euroområdet utveckling.

Oljepriset har fortsatt att stiga under 2006 och har påverkat den globala inflationen. Om oljepriset förblir högt även framöver riskerar inflationsförväntningarna att öka och priserna stiger snabbare. Ett fortsatt högt oljepris kan därför innebära att centralbankerna tvingas höja räntorna snabbare än vad som annars är önskvärt. Det påverkar i sin tur efterfrågan och investeringar negativt. Konjunkturinstitutet prognostiserar visserligen att oljepriset sjunker under de kommande två åren men

osäkerheten är stor. Den politiska oron i Mellanöstern och Nigeria gör att utbudet av råolja snabbt kan minska, vilket kan få ett stort genomslag på priset eftersom reservkapaciteten är alltför begränsad för att kompensera ett produktionsbortfall.

Det amerikanska bytesbalansunderskottet har gång på gång slagit nytt rekord. I fjol uppgick det till 6,5 procent av BNP och fortsätter troligen att öka något de närmaste åren. En alltför snabb korrigerande av bytesbalansunderskottet riskerar att kraftigt öka de amerikanska hushållens sparande på bekostnad av konsumtionen. Till detta kan läggas det stora underskottet i de offentliga finanserna som kan kräva besparingar som också påverkar efterfrågan negativt.

Det finns risker att euroområdet konjunkturuppgång, som så ofta hittills, blir sämre än förväntat. Tillväxttakten och efterfrågan i den stora tyska ekonomin är beroende av att konsumtionen fortsätter att öka. De tyska hushållens sparande är dock fortsatt högt och det finns risker att konsumtionsuppgången bryts, bland annat på grund av momshöjningen nästa år.

Sammanfattning

Den globala tillväxten är stark och blir rekordhög under 2006. Under de kommande två åren dämpas den globala tillväxttakten något.

I år växer den svenska ekonomin med hela 4,5 procent. Konjunkturuppgången är bred: internationella efterfrågan utvecklas positivt, finans- och penningpolitiken är i nuläget expansiva, investeringarna ökar och hushållens konsumtion fortsätter att växa. Den svenska ekonomin bedöms under de kommande åren växa med 3,4 procent 2007 och 2,7 procent 2008.

www.fackeninomindustrin.se